

Стежками Нашого Сковороди

Георгій ФІЛІПЧУК,
академік НАПН України

Які б нові пізнання не приходили в життя, а давня мудрість залишатиметься непорушною. Так колись говорили про Конфуція, і нині це універсальне правило суголосне нашому національному Філософу й Добротворцю – Григорію Сковороді. Знаний український письменник і журналіст, один із фундаторів “Української хати” А. Товкачевський якось зазначив, що *природа створила Сковороду тільки заради того, щоб пересвідчитись у здатності народжувати не лише нікчемних фіглярів, а й богів.*

Ці відчуття та думки окутували багатьох учасників Міжнародної конференції “Філософія Григорія Сковороди і ми – українці”, яка відбувалася в Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди 30 листопада – 2 грудня. Як добре, що не було якогось зовнішнього пафосного декору, міфілогізованої риторики, спроб формувати “бронзовиння” цієї знакової для української історії постаті. Очевидно, Сковорода не потребує ні запопадливої ласки, ні напівправди, продовжуючи, за висловом Олександра Хиждеу (1835 р.), гідно стояти як *“самотня гора в степу”*. Невловимий, непізнаний, духовно близький своєму народу, пройнятий невимовною любов’ю до рідної землі.

Але особливо сильні враження залишилися поза кадрами цих урочистостей, формальних дійств, професійних виступів та академічних розмислів. Бо найбільш ранимі емоції, які нічим було вгамувати, нуртували в інших місцях, вкритих шрамами війни, руїнами, попилищами, що продовжували виробляти енергію сковородинського “серця”, самооберігаючись і вірячи в ту шасливу годину, коли великий Любомудр знову повернеться у свої родинні пристанища – до рідного Університету, в нагріті людським теплом ошатні світлиці зруйнованої будівлі Національного літературно-меморіального музею в Сковородинівці, де на його могилі символічно розгалужуються на засохлому дереві молоді пагони – продовжувачі життя. Сковородинська *“невидима”* живильна енергія, яка для кожного сушого стає *“видимою”*, якщо ти людина. Вона тут була відчутною скрізь, а особливо в кожному слові, погляді славної жінки-берегині музею – Ганни Ярміш, яка вже понад чотири десятиліття сторожить для України цей незборимий знак Народу. Стоячи в самому епіцентрі, де знаходився постамент Сковороди і куди чітко влучив смертоносний “калібр” кремлівських орків, ця до неймовірності “внутрішньо охайна” жінка, відправивши сина на фронт, як тичинівська “Скорбна Мати”, скаже на згарищі вщент зруйнованої музейної будівлі майже пророчі слова: *“Нехай ніхто не каже, що знищено Музей Сковороди. Бо Дух Сковороди незнищений. Він серед нас. А все решта відновиться”*.

Було дуже холодно, а світлі очі цієї музейної хранительки, матері, української жінки випромінювали стільки тепла, віри, впевненості та щедрості, яких би вистачило, мабуть, на всіх зішлукених, розгублених, зневірених долею. Не перебільшую, але завдяки таким людям тримається, животворить, перемагає Україна.

А ці звірині напади рашистських зайд

Учасники Міжнародної конференції: ректор Харківського національного педагогічного університету ім. Г. Сковороди Юрій Бойчук і академік НАПН України Георгій Філіпчук

на українськість, національну пам’ять, гідність і свободу лише гартуватимуть ненависть (тепер уже вічну) Українців не тільки до нацистсько-сталінської, путінської клоаки, але й до цього здичавілого від кровожерності “глубінного народу”. І нехай кожен педагог (а їх напередодні “24 лютого” було близько 696 тисяч), урядник, громадянин прийме власне етичне рішення, зміниться сутнісно, світоглядно, усвідомивши, що слід не уловлятися тільки межею гасла М. Хвильового *“Геть від москви”*, а культивувати скрізь і повсюди – *“Геть москву”*.

Мігтю правди, помсти і ненависті слід вимітати та позбавлятися від варварської московщини в усіх без винятку життєсферах Нації і Держави, не даючи ні часу, ні шансів на “переодягання” та “перезування”. *Макрони* нехай і надалі намагаються зберігати *“обличчя ірода”* та відшукувати (як сокиру під лавкою) *“гарантії безпеки”* для терориста, а нам своє чинити, зробивши бездиханними московських вошей та доморожених гнид. Незалежно від статусів та місця перебування цього “зла” має здійснитися праведна кара. Для всіх – депутатів і московських попів, гендлярів і прокремлівських газетярів, “хароших руських” з “дождів” і совкових “професорів”.

Завдання влади, інтелігенції, свідомої громадськості – якісно змінити, опираючись на україноцентричний принцип і

українознавчу методологію, концептуальні засади інформаційної, мовної, професійної політики, історичної, літературної, культурно-мистецької, педагогічної освіти. Лише такий швидкий і конструктивний підхід, спрямований на зміцнення державотворчих процесів, уможливить творити і писати історію сучасної і майбутньої України *“душею власного Народу”*, а не імперським баченням чужого москвина; жити сковородинським вільнодумством свободи, пізнаючи *“свій народ й себе в ньому”*.

Український простір має бути позбавлений брехливих ідеологем комуно-соціалістів, опежежистів, олігархістів укупі з “руськомірцями”, наскрізь промоклих українофобією. Її нічим прикрити. Навіть радянська *“українізація”* сто років тому не зуміла стриножити сковородинському правду, коли думалось і провокувалось, що шлях України *“від Сковороди – до маркса”*. Цей світоглядний експеримент став згубним і трагічним для українського народу, “подарувавши” йому голодомори-геноциди, репресії, знекорінення національної ідентичності. Здавалося, що в цьому *“плавильному казані”* московському молоху вдасться перемелювати все – людей, культуру, традицію, ресурси, державницькі устремління народу та його національну свідомість.

Закінчення на стор. 2

ВАСИЛЬ МАРОЧКО

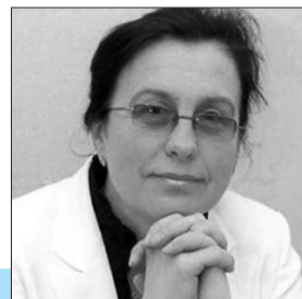
5

ЛЕСЯ СТЕПОВИЧКА

8–9

ОЛЬГА СЛОНЬОВСЬКА

12

ПЕРЕДПЛАТА—2023

Тижневик “Слово Просвіти” (індекс 30617) можна передплатити у відділеннях “Укрпошти” за допомогою Інформаційного листа № 1 (вкладка № 1) додатку до “Каталогу видань України “Преса поштою” на 2023 рік (I півріччя)” з доставкою:

1 міс. – 28,39 грн.

3 міс. – 80,17 грн.

6 міс. – 154,34 грн.

Також можна передплатити нашу газету на сайтах “Укрпошти” <https://peredplata.ukrposhta.ua/> та ДП “Преса” <http://presa.ua/>

“Наш любомудр своєю безупинною працею доводив, якою має бути людина, педагог, виховник”.

Стежками Нашого Сковороди

Закінчення. Початок на стор. 1

Спочатку московські більшовики ленінським декретом 1918 року “возвели” Сковороду на п’єдестал найвидатніших мислителів (Сковорода, Ломоносов, Менделєєв) як видатного діяча революції, борця за соціалізм, ліплячи з нього “радянського” для монументальної пропаганди. А паралельно здійснювалися злочини проти українства, трагедії все-світнього масштабу. Але попри все знову й знову стихійно, підсвідомо, подекуди організовано відбувався ренесанс української Волі. Її енергія ніколи не завмирала, і навіть під попелом жеврів, горів вогонь. У ньому містилася й сквородинська сила спраглої свободи та людської правди.

Хтось скаже, що не всі його помисли та діяння відповідають духові нинішньої епохи і не так легко “перекладається”, що їх можна одномоментно вкласти в затребувані стандартні лекала часу. Справді, складність його почуттєвої ірраціональності та духовної вивершеності не завжди уможливило уловити глибини сквородинської думки. Але часто саме ця чуттєво-логічна незбагненність і ставала тією праосновою, на якій вибудовувалася творчість багатьох національних мислителів, просвітників, поетів, державницьких мужів. Серед них – будівничі рідної мови і нової української літератури (І. Котляревський, Г. Квітка-Основ’яненко). Його філософічну, поетичну, педагогічну, духовну творчість, світоглядні цінності не могли оминати Шевченко (не без критичних зауваг), Костомаров, Куліш, Франко, Коцюбинський, Нечуй-Левицький, Кропивницький..., наша творча еліта XIX–XXI ст.

Сакральний символізм Сковороди був присутнім як у народному середовищі, так і серед його “провідної верстви”. Безкомпромісний щодо національної справи Д. Донцов, який завжди закликав націю “не прямувати до віта мініма”, бо це “ідеал вегетативний”, останні дні свого життя присвятив праці над статтю “Дороговказ Григорія Сковороди нашої сучасності”. Очевидно, даровані дні життєвих миттєвостей він відає не суєтним випадковостям, а духу сквородинської свободи. Не лише особистісної, а передусім політичної, національної, вселюдської, вплимавши таки “невидимий”, але так сильно спалахуючий заклик

Сковороди до “силового здобуття свободи”. І ось цей, “найбільший після перших отців Церкви християнський філософ світу” (за В. Баркою), постає для нас не лише “Волелюбом”, а й “Волеборцем”. І тоді скорбний мотив “гнаної Правди” з часів біблейних та античних набирає силу, яка закладається в природний код Нації, торуючи її шлях до Свободи.

Це вже зовсім інший народ, не “люд потомлений”, що “Кайданами міняються, / Правдою торгують”. Саме в цей злотворний період жив будівничий українського духу, коли, здавалося б, “петровсько-єкатериненське” століття навечно поховало майже упокорений народ. Сковорода в часи зловісної реакції першим прийшов до тієї спасенної світломудрості та національної затребуваності – “прищепити” вічну істину “Пізнай себе” до дерева свободи для рідного народу, самовиховати своє “Серце”. Не тільки добре, але й мужне, волелюбне, з яким не стати чужим для свого Роду й Народу. Народжувалася найбільш значуща місія і сенс його життя – “творити” Народ. Аби його не витолочили “інші”, не уярили, не з’яничарили, щоби Він не саморозклався.

Опановуючи істини природного і суспільного законів буття, філософ-народолюб нагадував, що “кожен народ, мов та пшениця, може час від часу вироджуватись”. І те, що ніякій орді до цих пір не вдалося зробити українців упокореними, що вони здатні народжувати для свого зросту Шевченків, Франків і Федьковичів (за В. Стефаніком), борців національно-визвольних змагань, воїнів Української Повстанської Армії, волелюбних “шістдесятників” і нинішніх славних захисників України в її борні проти московщини, то є “видима” заслуга і таких Будителів Українського Духу, як Сковорода. Його духовна майстерня формувала людину.

Тому про Сковороду варто говорити як і про Майстра-Педагога. Було б несправедливо, коли б така високоосвічена особистість, наділена Божою мудрістю, не могла належно “передавати” свої знання іншим.

На щастя, він був справжнім Навчителем. Його лекції проходили в переповнених залах Харківського колегіуму, які самовільно відвідували студенти різних груп і спеціалізацій. Він досяг неабиякої майстерності, гармонійно поєднавши змістові філософічні складники зі своєю неповторною манерою діалогічного спілкування, мудрого красномовства. Сковорода був одним із тих, хто блискуче реалізував і впроваджував у практику ключове педагогічне правило – “роби, як Я”. Особистим прикладом він доводив, пізнаючи світ і себе, як треба навчати і самоудосконалюватися, “що” необхідно пізнавати і заради “чого”. Недарма дослідники його життєтворчості вважали найглибшою філософією саме сквородинське життя.

Задовго до того, як відомий європейський учений-педагог А. Дістервег написав: “Ніхто не може дати іншому того, чого не має сам, не може розвивати, виховувати, навчати інших, якщо не є розвинутим, вихованим, освіченим”, наш любомудр своєю безупинною працею доводив, якою має бути людина, педагог, виховник. Вільною та освіченою. Дуже промовисто він утверджував європейські цінності, придатні для української молоді, наголошуючи на тому, що його особисто цікавлять у Європі “вчені мужі, бібліотеки, університети”. І цю затребувану модель освіченості Сковорода успішно “перекладає” на діяльну мову, навчаючись у Краківському, Віденському університетах, Німеччині, вникаючи в широкий знаннєвий спектр – від філософії до педагогіки.

Природно, що поруч із Шевченком, Франком та іншими видатними українцями ідеї сквородинознавства також напували творчі, національно-патріотичні й громадянські коріння українських дисидентів-шістдесятників для політичного й культурного відродження України, яка таки спромоглася піти дорогою Свободи – “від маркса до Сковороди”. Очевидно, що це для них і наших сучасників писався ним вірш громадянського і національного звучання “De libertate” (“Свобода”), визначальним мотивом і цінністю якого є захищеність свободи: “Слава навіки буде з тобою, / Вольності отче, Богдане герою!”.

А для себе він стверджує: “Щоб без свободи не міг я лишитись”, таким чином об’єднуючи внутрішню й народну Свободу, як найвище суспільне благо. Навіть

не Хліб. І цей заповіт свободолюбства передається ось уже третє століття нам, українцям, як найдорожчий скарб для майбутніх поколінь.

Безперечно, у кожного власне “прочитування” Сковороди. Оця “нерівна рівність” сквородинської мудрості супроводжує нас безупинно, як “ловитва невольного птаха” (за Л. Ушкаловим – відомим харківським сквородинознавцем).

Відвідини-зустрічі з поруйнованим Сковородинівським університетом, зі Сковородинівкою, вшанування пам’яті на могилі славного Українця, що недалеко від кордону з ворожою московією, викликає особливу почуттєвість.

Бо й меморіальний Музей, будівля якого вщент знищена, і руїна головного корпусу Університету не можуть не народжувати нових емоцій, переживань, ставлення. Ці світовідчуття зовсім іншого порядку, аніж ті, що домінували в душі літніми днями минулого року на святковому дійстві вручення випускних дипломів. Тоді урочистості відбувалися біля пам’ятника великому національному Філософу й Просвітнику, в переповненому радостями, мріями і сподіваннями внутрішньому університетському подвір’ї, призначеному для таких святошних подій. Музика, квіти, високість слова й романтична атмосфера молодості, всепоглинаюча і всепермагаюча, яка сягала за далекий обрій з вірою в краще. А над цим усім торжеством, святковим відлунням витав, ніби живий, величний монумент українського Народолюбства з його словом вічної істини – “Ми сотворим Світ по-лучший”. Неодмінно, так і буде, захистивши і зберігши свою Ідентичність, Державність.

А нині, в пам’ятні Дні відзначення 300-ліття Григорія Сковороди, стоїмо вже посеред зруйнованого центрального університетського корпусу, а неподалік лежить повалений варварами, але, на диво, майже не ушкоджений і не підкорений Сковорода. Хоча рашистський “іскандер” практично влучив в центральне місце, впритул розстрілявши цей дорогий для кожного українця символ. З цього місця інакше сприймаються ефемерні прогнози доморошених експертів, які дуже ретиво, перейшовши з “ковідної” на військову тематику, заявляють про дефіцит високоточної зброї в нацистській ерефії. Можливо. Ні стверджую, ні заперечую. Однак ці удари смертоносних ракет, спрямованих на Сковороду, були зверхприщільними. Адже тут – у серці Сковородинівського університету, як і в Сковородинівці – меморіаль-

Учасники Міжнародної конференції з Ганною Ярміш, науковицею Музею Г. Сковороди, зруйнованого росіянами

Біля 700-річного дуба Сковороди

ному Музеї, не було випадкових сліпих “прильотів”. Лише “випадкова невідповідність” антилюдських намірів недоімперії під назвою “оркостан”. Били свідомо, сплановано, ціленаправлено. У саме серце української Душі, національної Ідентичності. Адже випушені москвитами “калібри” та “іскандери” багатомільйонної вартості вибухнули саме в центральній світлиці музею та в символічному сквородинському храмі університету, де поруч з пам’ятником Мудролюбів знаходилися філософічні вітражні композиції, присвячені Петру Могили, Івану Мазепі, Григорію Сковороді, Тарасу Шевченку, утворюючи безкінечність національного космосу.

Але нічого іншого очікувати від знівільної кремлівської орди й не треба, оскільки її сатаністським завданням упродовж століть було знищення України, її стрижневих духових символів, поза якими не існують нації, народи, держави. Саме такою національною сакральністю є Сковорода. Тому нинішня навала недоімперської нацистської росії на Україну переслідує якраз таку ж звироднілу “мету”. Бо руйнування Ідентичності та української Державності є тотожними процесами. Як інакше можна сприймати ситуацію на Харківщині, коли навіть у неокупованому обласному центрі знищено понад 100 шкіл.

Московити всіляко намагаються не тільки фізично, але й духовно понівечити, знекоринити українців, усвідомлюючи (навіть на рівні їх аморального, антилюдського сприйняття світу), що упокорити можна тільки народ із втраченими історичною пам’яттю, душею, гідністю. Тому нині особливо значимо для народу, що бореться за свою Незалежність, духовну Суверенність, свято оберігати, захищати свої національні символи та ідеали, спадщину визначних історичних постатей України. У передньому ряду серед таких – Григорій Сковорода, духовні витоки якого ось уже майже три століття живлять українські ідеали, зрощують внутрішню свободу людини.

Глибока дяка за зроблене доб-

ро Харківському Сковородинівському Університету (ректор Юрій Бойчук), достойно вшанувавши національний скарб України – Григорія Сковороду. Великого Народолюбів, Мудролюбів, Філософів, Педагогів, Добротворців. Так розпорядилася історична доля, що 300-ліття національного Мислителя Україна і Світ відзначають в умовах війни, жорстокої агресії росії проти України.

Війна змінила не тільки сценарії відзначення, але й зумовила сутнісне переосмислення сенсів нашого Буття, Сковородинських ідеалів, актуалізувала їх значущість для України, які знаходяться в центрі національної духовної історії. В його філософії життя продовжуємо знаходити ту силу, що існує в позачасі, котра здатна “спалахувати” високою почуттєвою енергією мужності українського серця.

Образ Сковороди – не усамітнений пустельник із вузликком за плечима, який босоніж подорожує світом. Він – пристрастний бунтар Духу і Свободі. Його сучасник, український француз Жан Верне згадував про нього як про дуже запальну й емоційну натуру. Тож звідки брався цей протуберанцевий спалах? Кажуть, що від любові. До Людини, Народу, України. І Словом, і Чином. У “**Букварі миру**” Сковорода напише: “**Нічого не збудувати словом, якщо зруйнувати те саме ділом**”. Ця проста й водночас глибинна філософічність Сковороди у ставленні до рідної землі, України передавалась усім наступним поколінням. Вона звучала і в “годину щасливу і в годину негоди”, закликаючи українців уже поетичним Словом **Сосюри**, написаному в часи воєнного лихоліття (1944):

*Любіть Україну всім серцем своїм
і всіми своїми ділами...
Любіть у труді, у коханні,
у бою...*

Любімо Україну, задля Перемоги. Тоді здолаємо вражого москвиту на Рідній Землі, де народився, ходив, жив і творив світломудрий Сковорода.

Георгій ФІЛІПЧУК

Від Філософа до Лесі Українки: ренесанс ідеї духовного буття українського народу

Наталія ГУМНИЦЬКА,
м. Львів

“Яка користь людині, як світ цілий здобуде, а занепасть власну душу?”

Сьогоднішня жорстока війна особливо актуалізувала постать Григорія Сковороди, 300-ліття якого ми цього року відзначаємо. Що саме нас приваблює в безкінечній скарбниці мудрості цієї загадкової постаті? Як ми розуміємо розтиражовані його формули “пізнай себе” і “світ ловив мене і не спіймав”? Не випадково Григорій Сковорода заповів викарбувати на своїй могилі саме цей підсумковий постулат свого дивовижного життя.

З цими двома формулами корелює його глибоке вчення про три світи: **мікрокосм, макрокосм і світ божественних символів**. Саме це вчення стає центральним у розумінні ментальності українського народу, який дивним чином поєднав християнську віру з дохристиянським боготворінням, оживленням неживої природи. Звідси оце сакральне ставлення наших пращурів до усього, дарованого Творцем, до Природи. Усі його праці, зокрема “Сад божественних пісень”, “Харківські байки”, вчать нас мудрості співжиття у гармонії з Природою, відсилають нас до пошуку сенсів свого життя, до глибинного розуміння свого мікрокосму, свого божественного призначення. Особливо вагомим є ще один наказовий постулат Григорія Сковороди: “Всяк мусить пізнати свій народ і в народі себе”. Тобто йдеться про національну й особисту ідентичність, про українську ментальність, волелюбність і гідність.

Цей мудрий Педагог піклується про духовність свого народу. Красномовно про це свідчить його формула: “Не тіло, а душа людина”. Рівно ж про духовні вартості йдеться і у його вислові “світ ловив мене і не спіймав”, тобто Сковорода у своєму житті не піддався матеріальному спокусам, а залишився вільним від цього уявного земного комфортного щастя, яке нівелює свободу творчості, перетворює людину на добровільного в’язня, який завис у павутині матеріальних пристрастей. Саме повернення (пізнання), ренесанс духовних цінностей, духовної (божественної) природи Людини (українського народу) і є ключем до вирішення важливих проблем особистості (мікрокосму) й усього Універсуму (макрокосму), які особливо актуальні у час війни терором України російською федерацією.

Тема історичної, духовної пам’яті, свободоловства, гідності українського народу є центральною, провідною у рівновеликих наступниках Григорія Сковороди: Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки.

Згадаймо глибокі рядки нашого Пророка: “Не вмирає душа наша, // Не вмирає воля // І неситий не виоре на дні моря поле,

// Не скує душі живої і слова живого...”. Або: “Раз добром нагріте серце // Вік не охолоне...”. Тарас Шевченко осмислював мудру науку нашого філософа-містика у бідній сільській дяківській школі (на відміну від нас, радянських школярів). Ось його спогад: “Давно це діялось. Ще в школі, // Таки в учителя-дяка, // Гарненько вкраду п’ятака – // Бо я було трохи не голе, // Таке убоге – та й куплю // Паперу аркуш. І зроблю // Маленьку книжечку. Хрестами // І візерунками з квітками // Кругом листочки обведу. // Та й списую Сковороду”. Духовно – це споріднені душі, сповнені любов’ю до рідної землі, до свободи, до волі, категоричні противники духовного рабства, марнот і пристрастей житейських. Григорій Сковорода, крім своїх глибоких філософських трактатів, є цікавим педагогом, який намагався запровадити у ті часи демократичну педагогіку, спрямовану на розвиток в учнів звички вільно думати, аналізувати, сміливо висловлювати свої ідеї. Тобто бути вільними, а значить, творчими.

Таким самим небайдужим вчителем для усього українського народу був і є досі наш Кобзар. Він своїм вогненним поетичним генієм розбудив і сформував українську націю. Поклав свою волю і талант (маларський також) на вітар відродження Вітчизни-України. Це не пафос. Це велика безгрішна Правда. З гіркотою він писав: “Як добре було б бути поетом, якби не бути громадянином...”. Ось його заклик: “...А щоб збудити хиренну волю // Треба миром, громадою обух ставити, // Та добре вигострити сокиру, // Та заходиться вже будить...”.

Титан мислі, автор понад шести тисяч творів Іван Франко рівно ж піклувався про волю свого народу, палко закликав його звільнити пута рабства і стати вільним у коло сім’ї європейських народів. Його непроминальна поема “Мойсей” звучить потужним програмним заповітом-закликом до українського народу відродити свою духовну силу, яка здатна зростити творчий потенціал, закорінений у глибинних пластах нашої національної культури, нашої ментальності, нашої генетичної пам’яті. Мова про: “Дух, що тіло рве до бою. // Рве за щастя, поступ і волю”.

Геніальна Леся Українка, яку Іван Франко (виносимо за дужки феміністичні асоціації) називав “...чи не єдиним чоловіком...” у середовищі тодішніх інтелектуалів, стала на незворотній шлях європейського модернізму й універсалізму. Маючи наставником дядька-інтелектуала Михайла Драгоманова, Леся Українка ретельно опрацювала європейську класику, сягаючи античних джерел. Вона щасливо поєднала отриману від матері Олени Пчілки любов і знання українського фольклору, традицій, легенд, дум, повір’їв, пісенної народної спад-

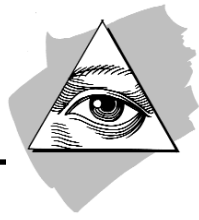
щини (зокрема, десятки пісень, записаних нею разом із Климентом Квіткою на одному з перших фонографів) з великою європейською культурою. Саме це поєднання дало їй відвагу написати два твори на національну тему: драму “Боярина” і драму-феєрію “Лісова пісня”.

У “Боярині” Леся Українка висвітлює тему свободи, гідності, любові до рідної Вітчизни. А “Лісова пісня” стає справжньою одою, славем духовності українського народу, народній мудрості, красі його душі, як віддзеркалення краси оточуючої природи, волинських лісів, озер. Красі, гармонії, які народ зберіг і передав з глибин віків у своїх фольклорних скарбах. Сама Леся вважала “Лісову пісню” чи не найдосконалішим своїм твором, написаним лише за два роки до відходу у Вічність. Цей твір, як вітчизняні, так і зарубіжні критики відносять до переліку таких літературних шедеврів як “Сон літньої ночі” В. Шекспіра, “Пер Гюнт” Г. Ібсена, “Затоплений дзвін” Г. Гауптмана, чи “Маленький принц” Екзюпері. Твір глибоко національний і глибоко філософський, позачасовий і універсальний. Він цікавий як юним, так і дорослим. Це справжня “криниця для спраглих”.

У Мавчиних словах-доріканнях Лукашеві, що він не зміг “своїм життям до себе дорівняти” виразно прочитується провідна ідея Григорія Сковороди пізнати свою божественну природу. Якщо в образі Мавки Леся Українка втілює свою мрію про ідеал духовної досконалості особистості епохи Відродження, то Лукаш є уособленням трагічної постаті сучасної людини, природна духовність якої бореться з матеріальними потребами. Лукаш не зміг піднятися до тієї всепрощаючої, всеосяжної жертовної любові своєї коханої.

Це конфлікт дуалістичної природи людини, яка втрачає первісну гармонію співжиття з Природою і надає перевагу своїй споживацькій природі, усім матеріальним благам, які уможливила цивілізація. Людина втрачає свої цінності, зраджує високому призначенню людини у цьому світі. Мавку цей матеріальний світ Килини не спіймав. Навпаки, в її образі Леся Українка, як і усі її великі попередники, показує, що надією людства вижити і повернутися до свого щасливого первозданного дитинства Краси і Гармонії є Любов. Тому високим акордом звучить її переконливий вердикт: “**Я жива! Я буду вічно жити! Я маю в серці те, що не вмирає!**”.

Отак наші генії впродовж щонайменше трьох століть (XVIII–XX) снували золоту нитку нашого духовного Ренесансу, який у ці жорстокі, криваві часи дивує і зворушує увесь світ. Слава нашим геніям, провідникам духовності, краси і гармонії! Слава мудрому і свободолобивому українському народові!

Визвольна хода Збройних Сил України триває

Віктор СКОРИК

Протягом минулого тижня Україна робила те, чого вона чудово навчилась за час цієї війни: адаптації до нових викликів часу, зміни форм ведення війни, швидкої акумуляції своїх сил для подальших визвольних дій, усунення перешкод для їх успішного здійснення.

За минулі 9 місяців Україна навчилась саме вчитись – стрімко, ґрунтовно та змістовно. І без зволікань трансформувати свої набуті знання у нові форми та втілити в новітні сутності.

Вміти постійно вчитись – це головний чинник успішного розвитку, постійного набуття новітніх знань та їх впровадження в життя кожної людини, а також нації, суспільства, держави. Це вроджений або набутий талант, і саме талановиті нації є на стрижні розвитку людства. Сьогоднішня довелось: Україна зробила це, і вона гідна своєї Перемоги!

Минулі тижні показали, що в цей зимовий час найбільш вразливим для України є її енергетична спроможність – її захист, її збереження та розвиток. Зима – це те, на що зробив ставку досвідчений московський хижак у полюванні на українську незалежність.

Тому весь минулий тиждень головні події, так чи інакше, обертались саме навколо цього питання. Україна разом з нашими партнерами робили все, щоб швидко відшкодувати тяжкі рани, які спричинила імперія зла масованими терористичними ракетними ударами по українській енергосистемі, її мережі, яка була знищена на 50%, що призвело до першого в історії блекауту. Всім було зрозуміло, що нові атаки звіра неминучі і з цим негайно було щось робити:

1. Блискавичне відновлення цілісності системи електромереж, їхній ремонт, а також ремонт або заміна знищених передавальних станцій та підстанцій, негайна стабілізація роботи всієї системи

2. Якнайбільше і якнайшвидше поставити на озброєння українським силам протиповітряної та протиракетної оборони додаткові системи та боеприпаси.

3. В найстисліші терміни вдосконалювати майстерність українських ракетників та зенітників.

4. Адаптація роботи комунальних служб, ДСНС, державних служб, режиму роботи закладів торгівлі тощо.

І лише за тиждень це вдалось зробити! Але залишається ще одне питання, чи не найважливіше у цій проблематиці: як зменшити можливості подальших масованих ракетних ударів?! Як зменшити безкарність і зухвалість те-

Минув ще один тиждень війни українського народу за своє право на існування, за свою свободу, битви проти імперії зла. Цей тиждень спочатку був начебто мало наповненим подіями. Але це тільки на позір так здавалось, бо насправді за зовнішньою “тишею” ховався час, багатий на події, які свідчили про процеси динамічного накопичення сил та визрівання нових поворотів історії цієї війни.

рористичних, бандитських ударів оскраженілого від своїх ганебних поразок на полі бою лютого ворога?

Допомога колективного Заходу – політична, дипломатична, постачання зброї і боеприпасів до неї, надання розвіданих і можливостей, передачі знань у плануванні військових операцій, новітніх тактичних навичок – це все справді, є вирішальними, вагомими і ефективними чинниками допомоги Україні. Але ця допомога є допомогою **волонтерською**, вона не передбачає безпосередньої участі держав НАТО у цій війні, принаймні на цьому її етапі.

І я особисто не виключаю в подальшому саме такої участі колективного Заходу або його певної частини – безпосередньої – у цій світовій проксі-війні вільного світу демократії проти наступу передового авангарду світової проксі-осі авторитаризму та тоталітаризму. До цього може призвести сама логіка цієї війни. Зараз ця війна знаходиться у фазі варіння жаби “руського міра” у посудині, що поступово нагрівається для непомітного для жаби її зварення. Не думаю, що це усвідомлений, розрахований план, але він інтуїтивно застосовується для знищення імперії зла та її жаб.

У цьому контексті, на жаль, Україна перебуває у важкому стані – пережити, вижити у цей час, бо колективний Захід дотепер уникає передачі ЗСУ сучасних наступальних видів озброєння. Так, тут справа не тільки в політиці Заходу – обмеження своєї участі активним волонтерством. Бо, справді, як наголошують очільники провідних західних держав, постачання сучасної наступальної зброї потребує певного часу для навчання українських воєнків – часу, як головного дефіциту, якого бракує зараз Україні у ході війни. Тому постачається та зброя, до якої Збройні Сили України вже адаптовані – зброї радянської і її пострадянської модернізації. І яку можна постачати у стислі терміни.

Але станом на сьогодні запаси цієї зброї та боеприпасів до неї, в Україні та за її межами, наближаються до повного вичерпання. Завод із виготовлення українських боеприпасів, який нарешті почав роботу, – вагомий внесок у вирішення цієї проблеми, але він не здатний швидко змінити ситуацію. Так чи інакше війна наближається до наступної, неминучої фази – передачі сучасної наступальної зброї Україні. Коли це станеться – у нас нема часу на це чекати. Тому треба покладатися поки що тільки на себе – на свої сили, знання і креативність української військової інженерії та майстерність своїх Збройних Сил.

Ремонт і реанімація наявного озброєння, модернізація наявних технологій, виготовлення нових видів озброєння власного виробництва і постачання її прямо з конвеєра на поле битви – це важкий, але реальний шлях до перемоги для нас у цей час. У нашого ворога також настає виснаження зброї і боеприпасів, хоча Моско-

вія й накопичила за багато десятиріч років свого мілітарного існування величезні запаси зброї, так, переважно відсталої, але все одно стріляє, нищить і палить нашу землю. Але й цим величезним запасам зброї у них приходить кінець – запасам, яких їм напевне було б достатньо, щоб бойовим маршем за місяць-два пройти інфантально розслаблену Європу аж до Лісабону, але які не змогли зламати опір народу на українській землі.

Чекати ж на те, що у ворога закінчатся ракети для енергетичного терору, у нас немає ані часу, ані змоги. Тому потрібно мати відповідь ворогу на упередження цих атак, і сподіватися в цьому тільки на свої сили і вміння. І ми це зробили!

Варто було очікувати, що саме в понеділок, 5 грудня, буде вчинено черговий ракетний розбій імперією зла. Спрогнозувати

це було нескладно. Достатньо подивитися на прогноз погоди: через два-три дні морози зміняться сильним і тривалим потеплінням – до 9 градусів тепла. Мерзотник-терорист поспішав.

А тут ще й Макрон, цей гальський півень, прокукурівав своїм фальшивим “співом” про “неминучість” переговорів і компромісів, чим заохотив кремль – переконав його, що він все робить “правильно” – добивається переговорів на своїх умовах – гвалтом, терором.

І хижий ворог не забарився – більше 70 ракет зла спрямував в Україну.

Але за минулі тижні ми всі зробили роботу над помилками і тому значно краще підготувались і вправились з цією ракетною атакою терористичної імперії зла: ППО знищила, за попередніми даними, близько 90% ракет – чудова робота!

Комунальники – теж молодці! Все виконали чітко, швидко і правильно. І наші люди – золоті люди: на вулицях жодної паніки, обличчя без страху, зосереджені, але спокійні, рішучі. Цей народ гідний Перемоги. Він її здобуде!

Що приємно вражає – це карколомна, дивовижна, успішна атака наших рідних безпілотників по аеродромах “Дягілево” і “Енгельс”.

На хвилиночку, вдумайтесь: на відстані 500 і 600 км відповідно!

Отже, у нас з’явився безпілотник – байдуже чи це модерніза-

ція ТУ-141 (який, до речі, був розроблений в 70-х роках минулого століття нашими, українськими інженерами і вироблявся на Харківському авіаційному заводі) або ж це цілком новітня розробка української інженерії. Важливо, що він є, і він робить нас значно сильнішими і більш захищеними у боротьбі з терористичними атаками імперської Московії.

Удар саме по цих двох кублах, реперних точках зла, звідкіля досі весело і безпечно злітали терористичні літаки, щоб сіяти смертельне зло на вільних землях волелюбної України.

Успіх і раптовість – фірмова відзнака ЗСУ, наших розвідників та інженерів. Успіх, який напевно посприяв частковому зламу планів ворога щодо свого сьгоднішнього бандитського хижого нальоту на Україну. Тепер і надалі державі-бандиту буде важко зу-

хвалю, цинічно і зверхньо тероризувати Україну!

І цьому вже є продовження – наступного дня, у вівторок, 6 грудня, запалав вже й аеродром у Курську. За початком діло становиться!

Наголошую: те, що сталося 5 грудня, є **одним з переломних моментів, який змінює весь хід цієї війни** на користь добра проти імперії зла. Цей день вагомо наблизив нас до перемоги!

Наше військо не зважало на розрахунки ворога, а робило свою справу. В тому числі і на всіх фронтах битви з ворогом. Перегрупуючись, ретельно готуючи свої сили до подальших наступальних визвольних операцій. З урахуванням того, що наступальні операції в період перехідної осінньо-зимової сльоти вести важко, витратно і не дуже доцільно. Логістика наступу у таких умовах проблематична і уразлива. На лівому дніпровському березі Херсонщини ворог ще далі відсунув свої основні сили від Дніпра. Якщо раніше це було 15-20 км, то тепер 25-30 км.

Мета зрозуміла – відійти на відстань, яка не дає змогу українській артилерії – масової, звичайної дальності – вражати позиції окупантів.

Крім того, це тактика, яка спрямована на те, щоб унеможливити раптові, маневрені та стрімкі наступи, характерні для тактики українського війська – глибина у 25-30 км частково ускладнює таку тактику, дає ворогу

час на підготовку і маневр, більш того, наражає наше військо на небезпеку контратак ворога, в разі якої наші підрозділи були б скуті в маневрі, оскільки в тилу Дніпро із пошкодженими переправами.

Тож тут наскоком не візьмеш, потрібна більш ретельна підготовка і поступове укріплення на плацдармах на лівому березі, збільшуючи їхнє число і площу, чим власне зараз і займається наше військо на цьому фронті.

Схожа ситуація і на Запорізькому фронті. Тут теж ворог створив напів сіру зону. Однак тут з боку розташування наших військових сил нема у тилу Дніпра, тому окупант розташувався ближче – 15-20 км від лінії. Бо шансу заманити глибоко, щоб потім контратакувати притиснуті до ріки без переправ наші війська, у ворога нема. А глибина оборони ворога на цьому напрямі велика і концентрація його сил тут висока. З урахуванням грудневого бездоріжжя це дає переваги саме обороні.

Чи можливий тут наступ наших військ вже зараз? Складно, але не є неможливим. Успішна тактика і стратегія ЗСУ – це маневрена війна на ретельно підготовлених напрямках, помножена на високотехнологічну розвідку, якої бракує ворогу, і допомозі в цій розвідці українського місцевого населення, чого немає в окупанта.

Саме створення множини загроз наступальних операцій проти ворога зразу на різних напрямках і рівнях – це родзинка тактики українського війська, яка успішно працює і перемагає. Створення цих загроз не є прерогативою лише вищого командування ЗСУ, а й всіх офіцерів та сержантів у всій горизонталі війська – це друга складова успіху. Чого немає в тоталітарній армії Московії.

Навколо Бахмута йде тупе і вперте намагання ворога подолати оборону міста задля потурання імперським амбіціям, набути бодай якусь компенсацію за ту низку поразок, які завдали Збройні Сили України імперським військам протягом останніх місяців. 5 місяців Бахмут утримує найкращі сили ворога на своїх підступах, тим самим полегшує наступальні операції українського війська на інших фронтах. Останнього тижня ворог просунувся на кількасот метрів до міста, намагаючись його охопити з півдня, півночі та сходу. Але місто стоїть і героїчно борониться.

Сватівсько-Кремінний фронт подій. Тут намітились позитивні зрушення для наших наступальних операцій. Наші війська подолали спротив противника і взяли тепер не тільки під вогневий контроль стратегічно важливу дорогу Р-66, а й взяли її під фактичний контроль на значній протяжності, водночас зайшли у кілька населених пунктів вздовж цієї дороги. Це дає можливість розвинути наступ вже безпосередньо на Сватове, а також охопити в напівкільце оточення Кремінну. Прогноз розвитку наступу на цьому напрямку – позитивний.

І наостанок. Вітаймо наші Збройні Сили із святом, яке вони героїчно зустріли своїми перемогами. Вони його заслужили у важких звитягах перших місяців і освятили переможною визвольною ходою останніх місяців!

Бундестаг визнав Голодомор геноцидом українців: Vielen Dank!

Василь МАРОЧКО, почесний голова Національної асоціації дослідників Голодомору-геноциду українців, доктор історичних наук, професор

Основний лейтмотив резолюції німецького парламенту, яка має три частини, промовистий – вшанування жертв Голодомору-геноциду в Україні. Документ є символічним і політичним застереженням – непокаране зло неминуче повертається. Світ відчув “газову” і продовольчу атаку Росії, її готовність застосувати ядерну зброю і терор голодом та “Холодомором”, аби показати свої імперські амбіції.

Великі нації демонструють готовність до каяття, щоб заслужити прощення, а територіально безмежні – лише жадність та агресію по відношенню до інших.

Націонал-соціалізм у Німеччині і соціал-шовінізм в СРСР виявилися найбрутальнішими ідеологіями і практиками у світі. Їхніми жертвами стали мирні люди, убієнні голодом, репресіями, масовим фізичним знищенням у таборах смерті. Голодомор в Україні і Голокост на теренах Європи стали трагічними символами функціонування диктаторських режимів Сталіна і Гітлера. Жертвами першого стали від 7 до 10 мільйонів українців, про що у 1933 р. Гітлера інформували німецькі дипломати в Україні, а Голокост забрав життя 6 мільйонів європейських євреїв. Загинули звичайні люди, тому що так вирішила купка політичних шарлатанів і вбивць.

Світ здолав фашизм, але дорогою ціною. Українці теж заплатили сповна. Український кінорежисер Олександр Довженко, одразу по завершенні війни, вважав комунізм і фашизм “філософськими братами”, позаяк і те, й інше – “тоталітарні режими”. Він з боєм згадавав polegлих “6 мільйонів од голоду в урожайний 1932 рік”. Посилаючись на зізнання окремих урядовців, режисер записав до свого щоденника цифру втрат України у 1939–1945 рр. – від 13 до 15 млн. Лише депортовані українці Західної України сягнули тоді 1,5 млн осіб. Суспільство поринуло в руїну, зазнаючи чергових репресій, проклинаючи війну, а не вождів.

Повоєнна Німеччина, скориставшись фінансовою допомогою США, об’єдналась доволі політики Конрада Аденауера – творця німецького “економічного дива”, який забезпечив нормальні соціальні стандарти життя, повернув німцям почуття гідності, заборонивши будь-які прояви ідеології націонал-соціалізму, тому що сам зазнав утисків і переслідувань. А повоєнна Україна відчула на собі черговий голод у 1946–1947 рр., політичні репресії, масові депортації, по-

30 листопада 2022 р. Бундестаг Німеччини визнав Голодомор геноцидом українців. Чотири фракції проголосували спільну резолюцію “Голодомор в Україні: пам’ятати, вшановувати, співчувати”. Її ухвалення співпало з початком радянської агресії проти Фінляндії 30 листопада 1939 р., а також несправедливої і загарбницької війни Росії проти України у XXI ст.

датковий тиск, ідеологічну маячню в роки “холодної війни”...

Національна гідність і велич вимірюються здатністю народу до трудової звитяги задля соціально-економічного процвітання, готовністю визнати помилки у брутальному ставленні до інших народів, а також покаятися за злочини проти людяності. Не безмежність території з її сировинними ресурсами визначають велич нації. Німеччина, яка двічі у XX столітті розпочинала безглузді війни, знайшла у собі сили стати на шлях каяття. Не кожна нація, яка вважає себе цивілізованою, здатна визнати власну провину за злочин геноциду, офіційно покаятися і повернутися в лоно демократичних країн. Починаючи з Віллі Брандта, який особисто вибачився за злочини нацистів, німецькі канцлери продовжили праведну меморіально-політичну акцію, яку умовно можна окреслити фразою – “ніколи знову”.

Очищення правдою, тобто через визнання скоєних фашистами злочинів, є важливим меморіальним вчинком Німеччини, яка обрала шлях суспільної і національної спокою. У листопаді 1977 р., тобто 45 років тому, Гельмут Шмідт здійснив перший візит федерального канцлера до табору смерті Аушвіц-Біркенау (Освенцим, Польща). Колишній солдат Вермахту і діючий голова німецького уряду схилив голову на місці злочинів нацистів. Символічний і промовистий жест каяття.

Гельмут Колю продовжив меморіальну традицію і поважне паломництво німецьких політиків до місць масових вбивств: у 1989 р., коли впала Берлінська стіна, і у 1997 р. Він офіційно визнав євреїв жертвами нацистських злочинів (Голокост). Канцлер висловив певність, що на цій землі ніколи не будуть порушені “права, гідність, свободи”. Жертвам таборів було боляче і страшно, а визнавати злочини – нестерпно соромно, адже есесівці і оператори у крематорії були етнічними німцями, отруєні нацистською пропагандою. Однак канцлеру Колю вистачило мужності публічно покаятися. Так діють державні діячі, а тоді вже політики.

Прощення через каяття стало меморіальною процедурою для німецьких урядовців. У 2009 р. Ангела Меркель разом з Бараком Обамою відвідала Бухенвальд. У 2013 р. вона зустрілася з колишніми в’язнями табору смерті Дахау, засудила аморальні дії, коли “людей дискримінують, гноблять і переслідують, коли вони залишаються без захисту і змушені боротися за своє життя”. За два роки знову відвідала цей нацистський табір. Засуджувати злочини минулого – ситуативний жест політика, а реальні вчинки державного діяча переслідують власні національні інтереси. Зазначена дилема мала суперечливий тренд у відносинах Німеччини і Росії, які президент ФРН Ф.-В. Штайнмаєр визнав у жовтні 2022 р. помилковими.

Діти Аушвіца жахалися одно-

го лише голосу доктора Менгеля, а діти й дорослі у містах і селах України проклинають кремлівського “психотермінатора” Путіна. Історики, які досліджують Голодомор і злочини сталінізму, попереджали і застерігали світових лідерів: непокаране зло повертається!

6 грудня 2019 р. канцлерка А. Меркель уперше відвідала Освенцим. Ніяковіючі від перебування на місці масових вбивств, вона зазначила: “Нам потрібно пам’ятати про злочини, скоєні тут, і називати їх своїми іменами”. Жертвами нацистських таборів смерті були євреї, роми, політв’язні, польська інтелігенція, радянські солдати, інваліди, гомосексуалісти. Попіл від їхніх тіл проростав житом на окупованих землях європейських країн. Політик щиро зізналась: “Я відчуваю сором за варварські злочини, вчинені тут німцями, злочини, які виходять за межі розуміння”.

За злочини російських військових має бути соромно Путіну, якого Меркель намагалася відмовити від агресії проти України, але посміхалася, зустрічалася з диктатором. Денацифікація, тобто геноцид українців, повернулася, нагадавши вибухами ракет про відгомін неонацизму у XXI ст. Резолюція Бундестагу засуджує російську агресію проти України, підтверджує готовність Німеччини надавати фінансову і військову допомогу українцям у їх справедливій боротьбі за свою незалежність.

Берлінську стіну зруйнувала горбачовська “перебудова”, а історіографічні та ментальні перепони довелися долати значно довше. Меморіальна хвиля “Україна пам’ятає – світ визнає”, яка почала розгойдувати німецьке інтелектуальне середовище у 2000-х роках, привертала увагу і політиків. У 2004 р. вийшов спецвипуск журналу “Osteuropa”, який стосувався винятково теми Голодомору. Німецькі історики перебували в концептуальних тенетах російської історіографії, її ідеологеми “загальносоюзного голоду”, “общей трагедии народов СССР”, використовували термін “український Голодомор”, але не визнавали його геноцидом. Навіть російська агресія проти України у 2014 р. не змінила їхніх наукових поглядів, але активізували дискусії, дослідження.

Ми сподівалися на активізацію роботи Німецько-української історичної комісії, сформованої на паритетному складі: по сім осіб від обох сторін. Вона ма-

ла займатися драматичними подіями Другої світової війни, Голодомору. У 2015 р. посол України у ФРН Андрій Мельник клопотав перед федеральним урядом про фінансування діяльності комісії. Але шановні колеги не поспішали з дослідженням Голодомору, а тим паче з науковим обґрунтуванням звернення до Бундестагу з його визнанням.

У жовтні 2018 р. ініціативу перебрала на себе українська громада землі Північна Рейн-Вестфалія. Завдяки зусиллям Ірини Ястреб, яка очолює об’єднання українців “Четверта хвиля”, відбулася наукова конференція у Дюссельдорфі, учасники якої (Г. Зімон, Д. Злепко, А. Зінченко, В. Борисенко, О. Стасюк, Г. Капустян, С. Маркова та інші) надіслали резолюцію до Бундестагу з проханням визнати Голодомор геноцидом українського народу. Ми сподівалися, хоча деякі німецькі колеги не висловлювали оптимізму.

Звернення не обмежувалися поштовою “Четвертою хвилею”, а хвиля за хвилею прямували до Бундестагу, починаючи з Німеччини. Хвиля прокотилася інтелектуальною і меморіальною Україною, збираючи підписи під петицією до німецького парламенту. Зголосилося 73 тисячі за необхідних 50 тисяч. 21 жовтня 2019 р. їх розглянув відповідний комітет, але не рекомендував для голосування на засіданні Бундестагу. Питання було відкладено на 6-12 місяців. Посол А. Мельник, крім дорікань на адресу окремих політичних партій, визнав пасивною роботу Німецько-української комісії істориків, навіть “бездіяльною” упродовж 4-х років. Міністерство закордонних справ ФРН також відхилило українську петицію. Окремі німецькі історики, які давно і плідно досліджують сталінізм, також засумнівалися в доцільності визнання Голодомору. Зокрема, Штефан Плагенборг писав про “загальносоюзний голод”, про відсутність документального підтвердження Сталіна знищити українців штучним голодом.

У вересні 2021 р. змінився склад Бундестагу. Урядову коаліцію очолили соціал-демократи. Епоха Меркель завершилась, але продовжувалася політика загравання з Росією і Путіним, які підживлювали проросійські настрої газомою грілкою.

24 лютого 2022 р. відлуння ракетних і бомбових вибухів в Україні сколихнули світ. Мужність і жертвність українців змусила

Захід схаменутися, перейти від “занепокоєння” до конкретних дій. Європейське “ніколи знову” обернулося російським “можемо повторити”. Мирна країна стала об’єктом військових злочинів і геноциду. Злочини росіян у Бучі та в окупованих районах України змусили прокинутись цивілізований світ.

Непокаране зло повернулося до нас. Упродовж 90 років Кремль замовчував злочини Голодомору-геноциду, ментально і політично готуючись до реваншу. Продовольча блокада, газовий зашморг, “електричний стілець” у вигляді бомбардувань енергетичних об’єктів, військові злочини, екоцид – далеко не повний перелік злочинів Росії в Україні. За таких обставин важливо було нагадати світові і розважливим німцям про законність скоєних Москвою злочинів – Голодомору і сучасного геноциду українців.

10 червня 2002 р. в Ессені (ФРН) відбулася міжнародна конференція, організаторами якої виступили “Четверта хвиля”, Національний музей Голодомору-геноциду, Фондация Українського Голодомору-геноциду в США. Нас підтримала мерія німецького міста, створила сприятливі умови. Учасники конференції (Б. Футей, В. Малько, М. Кочерга, А. Лозигський (усі США), Р. Сербін (Канада), В. Василенко, В. Сергійчук, В. Марочко, П. Чернега, О. Стасюк, Г. Капустян, С. Маркова та інші) надіслали резолюцію до Бундестагу з проханням визнати Голодомор, а також засудити черговий геноцид українців з боку Росії.

Українці щодня приносять жертву на оltар свободи і демократії, захищають свою державу і своє життя. Ми занурені в пітьму, але промінь світла не згасає в наших душах. Визнання Бундестагом Голодомору є меморіальним свічею пам’яті від німецького народу до 90-та років трагедії. У резолюції зазначено, що жертвами Голодомору стали мільйони українців, які сотнями тисяч помирали взимку 1931–1932 рр., а протягом лише зими 1932–1933 рр. в Україні померли від 3 до 3,5 мільйонів. Сотні тисяч українців та представників інших народів помирали на Поволжі і Північному Кавказі, особливо густо заселений українцями Кубані, близько 2 мільйонів осіб у Казахстані. Вічна пам’ять жертвам Голодомору-геноциду!

Промінь світла не згасає, він неминуче здолає темряву, а світла завжди боїться нечиста сила. Резолюція Бундестагу закликає інші європейські нації до визнання Голодомору, поширення правди про нього, а також рішуче протистояти будь-яким спробам “запускати однокілі російські історичні наративи”. Вона спрямовує істориків на дослідження “блих плям” (blinde Flecken) нашої спільної європейської історії.

“В цих нотатках не про проросійський Артемівськ, а про донеччан, які робили все, що в їхніх силах, аби край рухався українським шляхом”.

Ігор ЗОЦ,
журналіст

Синьо-жовті прапори над Бахмутом

новиків та інше не дають можливості повністю розкрити свої можливості людям. З великими труднощами церковній громаді греко-католиків вдалося добитися дозволу спершу на спорудження каплиці, а потім і храму. Але й тут перешкоди: зводити церкву доводиться виключно за свої кошти, в той час на православний храм гроші виділив райвиконком. А хіба ж греко-католики не такі самі трудівники? Для чого цей поділ?

Сьогодні в Бахмуті та в інших гарячих точках на сході України тривають жорстокі бої російсько-української війни. Наша земля густо полита кров'ю воїнів ЗСУ — пам'ятаймо і шануймо кожного, хто її захищає. Не забуваймо і людей, які ще в радянській республіці так само завзято боролися за вільну Україну, як зараз воїни.

На Донеччині багато активістів після проголошення Незалежності вступали до ВУТ “Просвіта”, долучилися до РУХу чи ДемПУ, але всі, так чи інакше, були просвітянами і, звісно, націоналістами, як називала їх радянсько-російська пропаганда. Власне, “Просвіта” на Донеччині була і лишається однією з найдемократичніших громадських організацій — неважливо, з квітком чи ні, головне, що з Україною в серці та справах. Так чи інакше, просвітяни були причетні до всіх доленосних подій у країні. Згадуючи пройдене, можна відшукати відповіді на те, де ми схибали, а тепер так відчайдушно боронимося, щоб не втратити свою державу.

На очах у КДБ

Наприклад, історія про те, як за три місяці до 24 серпня 1991 року в центрі села Званівка Артемівського (Бахмутського) району замайорили синьо-жовті прапори. Дізнався про неї з газети “Бахмут” (№ 5, червень, 1991), одним із фундаторів якої був журналіст і просвітянин Іван Бірчак. Нині ветеран вимушений жити в одній з областей, де немає боїв, і радіє, що згадали ті давні події. Запитую, чи то його псевдонім Іван Білий під заміткою, відповідь — так.

— Ви написали, що прапорів, які потім стали державними, було 15! Неймовірно, як на той час!

— Так! Потім в КДБ допитувалися про це, адже прапори були під заборону попри те, що йшли зміни. Подія в Званівці показала, що проти масових заходів влада вже безсила.

З дозволу автора наводжу уривок з давньої публікації.

Свято в Званівці

26 травня на Трійцю в Званівці відбулося велике Богослужіння, а потім мітинг у зв'язку із сороковими роковинами від дня насильницької депортації людей з Дрогобицької області. На свято приїхало багато гостей, зокрема і з малої Батьківщини переселенців, тепер Львівської області.

Село, в якому живуть сьогодні люди, чи не найкраще на Бахмутщині. Добротні будинки, впорядковані вулиці, підведений природний газ. А які врожаї вирощують званівчани! Але, попри всі здобутки, й тут відчуються наслідки комуністичного правління — занедбана культура і духовність, утиски чи-

Чому в Артемівську “червона калина похилилася...”

Ще в листопаді 1990 року “Бахмут” (№ 4) друкує текст популярної нині пісні “Ой у лузі червона калина похилилася...” і називає її “шедевром стрілецької поезії”. Ця публікація була доволі сміливим кроком, адже за поширення цього тексту раніше можна було отримати кілька років ув'язнення.

У цьому ж випуску на першій шпальті — нотатки про другий з'їзд Народного Руху, причому один із матеріалів — російською. Видання, що позиціонувалося як газета перебудовного політклубу “Диалог”, друкувало матеріали мовою оригіналу, але це був час, коли віталася будь-яка публікація, що наближає суспільні зміни. Так, в одному з випусків редакція розмістила уривок Александра Солженіцина з “Архипелагу ГУЛАГ”, вірш Дмитра Павличка “Пророцтво” і “Молитву до мови” Катерини Мотрич.

“Стою перед тобою на коліна і за всіх благаю: прости нас грішних й не ховайся за чорнобильську межу, а повернися до нашої хати, звідки Тебе вигнано, вернися до нашого краю”, — цитує пані Катерину Мотрич з “Бахмута” (№ 5, 1991) і думаю про те, що за три десятиліття від тих днів великих надій українська мова так і не повернулася до Бахмута, та й всього Донецького краю, як до рідного дому.

Поверненню України в Артемівськ учорашні комуністи при владі опиралися всіма засобами, вдаючись до всіхляких маніпуляцій під час виборів. Яскравий приклад — вкрадена місцевими комуністами перемога Івана Бірчача на виборах 1990 р. до Верховної Ради. Попри очевидні докази фальшувань на користь одного з червоних директорів, ЦВК не стала на бік справжнього переможця.

Навіть історичну назву Бахмут вдалося відновити лише через чверть віку з того моменту, як Іван Бірчак, Володимир Березін і їхні однодумці в 1990 році заснували газету “Бахмут”. У кожному випуску виходила добірка “3 історії старого Бахмута”, а у вересні 1991-го — ціла шпальта під гаслом “Повернути місту ім'я”.

Чи треба нагадувати, що влада міста за всі роки Незалежності так і не спромоглася встановити пам'ятник Тарасу Шевченку чи пам'ятну дошку на будинку розстріляної сталіністами редакції українського журналу “Забой”? Натомість, як гриби після дощу — церкви московського патріарха-

Доля меморіальної дошки голові Лиманської “Просвіти” невідома

Заснований ВУТ “Просвіта” часопис виходив у Бахмуті кілька років

ту, збережені назви вулиць Лумумби, Горького...

На всіх виборах — від місцевих до парламентських — жителі Артемівська обирали регіональних поплічників Януковича, а в 2019 р. делегували до Верховної Ради немісцевого мільйонера Ф. Христенка. Член забороненої нині опзж уславився тим, що в лютому 2020 року відсвяткував день народження своєї дружини в одному з найдорожчих ресторанів Москви, а вартість бенкету становила мільйон доларів. Вікіпедія повідомляє, що оплатив це свято кримінальний авторитет з окупованої Горлівки. Також депутат від Бахмута потрапив у топ-20 народних обранців з найбільшою кількістю готівки. Наразі місце перебування Христенка невідоме.

До слова, цей нардеп виграв тоді на виборах у сина міського голови Дмитра Реви, який раніше обирався за списком Партії регіонів. А сам мер — Олексій Рева як був обраний у 1990 році, так і досі незмінно й безперервно рулить Бахмутом.

Проте в цих нотатках не про проросійський Артемівськ, а про донеччан, які робили все, що в їхніх силах, аби край рухався українським шляхом.

Хто почув “Наше слово”

Через пів року після референдуму, що підтвердив Незалежність України, навіть у такій донецькій глибинці, як Артемівськ, стало помітно, що країна отримала не тільки волю, а й багато проблем. Іван Бірчак виступає з ініціативою створення демократичного часопису на сході України. Засновниками газети “Наше слово” стали ВУТ “Просвіта” і Демократична партія України. У першому випуску (липень 1992 року) редакція друкує звернення, де йдеться про наміри редакції знайти особливе місце для висвітлення діяльності ВУТ “Просвіта”, осередки якого активно створювалися в регіоні. “Нещодавно проведена в Луганську нарада “Просвіти” з питань мовнокультурної ситуації на Сході країни показала, що тут у нас непочагий край роботи. Русифікація українців, цебто ущемлення прав людини, продовжується й досі. Закон про мови при всій його недолугості, також не виконується”, — пише газета.

Досить голосно прозвучав намір редакції “протистояти намаганням місцевих сепаратистів відірвати Донбас і Слобожанщину від України, відокремити східну гілку народу від західної”. І в цьому ж випуску видання дає відсіч акціям “Движення за возродження Донбасса”, яке обласна влада

зареєструвала 4 березня 1992 року.

Тобто через три місяці після референдуму, де переважна більшість жителів Донеччини висловила за Незалежність, сама ж влада підтримує організацію, яка одразу почала боротися проти України! 6 травня 1992 року відбулася конференція на тему “Грозит ли Украине фашизм”. А 9 травня на центральній площі Донецька 40-50 українофобів зібралися за гаслами “Нет национализму! Нет фашизму!” — знайома провокація, правда ж?! “Кличі правильні, якщо б зібрані говорили про російський націоналізм з його фашистськими червонопрапорними імперськими претензіями”, — написав у своїй статті колишній радянський політв'язень Петро Лаврів з Донецька. Він детально розповів, які загрози для держави несе “інтердвіженіє”, що на диво швидко і організовано влилося в сумнівний “Громадянський конгрес України”. “Новостворена псевдодемократична спілка одержала можливість офіційно вести справу на розкол України”, — написав Петро Лаврів у просвітянському часописі 30 років тому.

З метою відсічі ворогам молоді держави влітку 1992 р. в Донецьку було створено політичне об'єднання “Соборна Україна”, куди увійшли представники кількох патріотичних партій і громадських організацій і яке очолила Марія Олійник. “Не допустити на Сході України нового Придністров'я”, — таким було одне з гасел. “Діючи разом, ми зможемо запобігти сепаратистським замірам”, — цитує газета Олександра Гуленка, голову Донецької міської організації Спілки української молоді.

А як реагувала на очевидні наміри антидержавних сил влада: засудила їхні дії, доручила СБУ з'ясувати, чи є загроза безпеці, підтримала “Соборну Україну”? На жаль, і тоді, і в 2000-х роках українська влада на сепаратистів закривала очі. До чого це врешті призвело — відомо.

Імена та вчинки

Історія “Просвіти” на Донеччині певним чином асоціюється з діяльністю заступниці голови обласної організації Марії Олійник, і це справедливо. Невгамовна пані Марія завжди перебувала в гарячих точках боротьби за рідне слово. Вона виступала там, де інші мовчали, була незручною опоненткою для влади в довоєнному Донецьку, що зубами трималася за радянські назви. Жодного перейменування районів в обласному центрі: Ворошиловський, Ленінський, Куйбишевський та ін-

ші дожили до окупації і зараз існують з іменами комуністичних злочинців. Скільки не билася “Просвіта”, щоб вулицю Постишева в центрі міста перейменували, з огляду на його злочинну роль в організації Голодомору в Україні і на Донбасі зокрема, але цього не сталося. Мер Донецька переводив стрілки на депутатів, а там — лише “регіонали” з комуністами. Стіна. Оплот “руського міра”... До слова, проросійська структура з назвою “Оплот” навесні 2014-го справді захопила Донецьку міськраду.

У ті буремні дні в Донецьку, коли тисячі жителів виходили боронити єдину країну на велелюдні мітинги, Марія Василівна була разом з усіма і коментувала події в медіа. А для “Слова Просвіти” вона написала статтю “Чорний четвер у Донецьку” про те, як 13 березня на центральній площі міста проросійські кримінальники вбили молодого патріота Дмитра Чернявського. Вину за це звірство авторка покладає не лише на виконавців, а й на владу Януковичів, яка з подачі Кремля заклала боротися з “фашистами” — так обзивали тих, хто виступав за єдність України, а то й просто розмовляв українською...

Навесні 2014-го розкручування ненависті до українців призвело до багатьох трагедій. На жаль, держава не змогла захистити своїх захисників на Донбасі. 7 травня місцеві бойовики закатували голову Краснолиманського осередку ВУТ “Просвіта” Валерія Сала. Фермер і депутат сільради, він відкрито виступав проти псевдореферендуму сепаратистів 11 травня, активно допомагав українським військовим.

Тільки через 5 років з ініціативи “Просвіти” в школі села Шандриголове Лиманського району відкрили меморіальну дошку на честь Валерія Сала.

“Міська влада ніби й підтримала цю акцію, але навіть не повідомила на своєму сайті — людей зібралось мало, бо не знали. Саму дошку встановили не на фасаді, а на другому поверсі в найтемнішому коридорі. Це говорить про ставлення міської влади до патріотів, які загинули за Україну. Міська влада так і не визнала, що Валерія Сала вбили як захисника і патріота. Буцімто через те, що поліція не може допитати підозрюваних, які втекли на територію, окуповану ворогом. Мати, дружина і донька героя залишилися без будь-якої допомоги”, — розповів журналістам Євген Воскобойников, на той час — депутат міськради від “Європейської Солідарності”.

На меморіальній дошці викарбовано, що полеглий герой нагороджений медаллю від УПЦ Київського патріархату. Прикро, що державна нагорода оминула патріота.

Наразі село Шандриголове деокуповане, інформації, пов’язаної із В. Салом, немає. Натомість є відеокадри зруйнованої школи, де навряд чи вціліла пам’ятка про героя.

Лише за кілька місяців після того, як на “Азовсталі” в Маріуполі припинилися бої, обізвався лікар Анатолій Мороз — незмінний голова “Просвіти” міста. У власному будиночку він із родиною протримався під шаленими обстрілами два місяці, а потім, за його словами, добрі люди під-

штовхнули до виїзду через територію РФ до Прибалтики, затим — до Німеччини. “Останні дні в Маріуполі і шлях до порятунку, як у тумані. Досі не можу повірити, що виїхали з того пекла”, — зізнається Анатолій Михайлович у телефонній розмові. Каже, що його внесок тепер у тому, що не створює навантаження на український бюджет. “Хоч чимось маємо допомогти Україні”, — каже ветеран, і я підтримую давнього товариша. Так само поділяю його прогнози щодо подальшої російської агресії після 2014 року. “Вони підуть далі, а ми не готові. Я ж бачу, які величезні кошти держава спрямовує на розвиток Маріуполя — а де гроші на оборону країни?” — ще пару років тому запитував просвітянин. Але хто на Донеччині дослухався до таких, як Мороз?..

До місцевих ЗМІ було не пробитися, свою просвітянську “Домаму” навіть не ресуртували як газету, випускали самвидавом і склалися по гривні. Тут би міській владі підставити плече, але ні — кошти виділялися на поширення газети “Приазовський рабочий” з холдингу Ахметова. І ще один промовистий факт — мер міста особисто жодного разу не долучався до публічного святкування Дня визволення Маріуполя від бойовиків. Так само уникали урочистої ходи й мітингу керівники і менеджери підприємств, що належить олігарху. А от той самий “Азов” був! І кілька тисяч маріупольців у вишиванках! І “Просвіта” тримала стрій!

Історія “Просвіти” на Донеччині складається з долі людей, що заслуговують на окрему розповідь. Пом’янемо добрим словом колишнього політв’язня Петра Лавріва, з яким їздили на з’їзд “Просвіти” в 1997 році. Цей неймовірний чоловік із Львівщини був бійцем за волю України, за що відсидів у радянських таборках. Дозволили повернутися тільки в Донецьк, де він писав спочатку в шухляду, потім до газет. Дійшло і до книги. “Як ідеолог УПА історію Південно-Східної України написав”, — так назвав свій нарис про цього легендарного чоловіка, який на своїй фінішній прямій повернувся на Львівщину.

Пам’ятаємо і професора Василя Горбачука зі Слов’янського педінституту, відзначеного високою нагородою ВУТ “Просвіта” “Будівничий України”. Мав честь спілкуватися з цим мовознавцем. А познайомилися ми далекого 1998 року, коли наша газета “Донеччина” започаткувала премію “Плекаймо рідну мову” і Василь Тихонович став одним із лавреатів разом із вчителькою з Шахтарська Ніною Петрівною Скрипник і професором, доктором філологічних наук Анатолієм Панасовичем Загнітком, теж активним просвітянином, одним із авторитетних наукових авторів “Слова Просвіти”.

Тоді, на зламі тисячоліть, на Сході відкрилося вікно можливостей для розвитку державної мови в закладах освіти різного рівня. На це був суспільний запит. Але не дримала і п’ята колена Кремля в особі партії регіонів і її ставлеників на Донеччині. Здається, в жодній з областей країни не було такого шаленого спротиву українському відродженню, проте свій шлях “Просвіта” пройшла достойно. Йдемо далі!

Ярослава РІЗНИКОВА,
заступниця директора Департаменту — начальниці управління культури, національностей та релігій Департаменту культури, національностей, релігій та охорони об’єктів культурної спадщини Одеської облдержадміністрації

В Одеській області відбулась низка заходів, присвячених пам’яті жертв Голодомору. Так, в Одеському музеї західного та східного мистецтва відкрито виставку робіт народного художника України, лавреата Шевченківської премії Валерія Франчука “Дзвони неспокою”, присвячену Голодомору. Цикл, який художник створив під впливом розповідей своєї мами, в умовах широкомасштабної російсько-української війни, набув неабиякої актуальності.

В Одеській національній науковій бібліотеці відбулась Всеукраїнська науково-практична конференція “Голодомор-геноцид як чинник руйнації традиційної культури українців”, що збрала науковців як з України, так і з-за її меж. Серед учасників конференції — український дослідник, доктор історичних наук, професор, головний науковий співробітник відділу історії України 20-30-х рр. XX ст. Інституту історії України НАНУ Станіслав Кульчицький та італійський професор, дослідник голодомору Андреа Граціозі, інші фахові історики, музейники, представники Південного міжрегіонального відділу Українського інституту національної пам’яті та педагоги Одеської області.

Під час конференції була доступна і виставка наукових робіт, збірков документів з тематики Голодомору 1932–1933 рр., створена за підтримки Одеського історико-краєзнавчого музею.

Одеський обласний центр української культури провів просвітницькі заходи під загальною темою “Жнива скорботи”. А викладачі й учні Одеського вищого професійного училища морського туристичного сервісу реалізували проєкт “Незламні Голодомором”. За результатами вивчення матеріалів Державного архіву Одеської області, документів державних органів, записаних спогадів свідків чи їхніх нащадків, було

Ми пам’ятаємо

Цьогоріч виповнюється 90 років одній із найжахливіших трагедій українського народу — Голодомору 1932–1933 років. Більшовицько-комуністична репресивна система працювала на те, щоб витравити у народу його історичну пам’ять. Інформація про масштабне вимирання селян вперто замовчувалась як під час самої трагедії, так і згодом. Сама лише згадка про голод кваліфікувалась як контрреволюційна діяльність, потім — як антирадянська агітація і пропаганда. Але активна робота української діаспори, розвал Радянського Союзу, незалежнення України прорвали завісу мовчання, і світ вголос заговорив про цей страшний злочин.

зроблено фоторекострукції “страв”, що їх їли жителі Одеської області у 1932–1933 роках.

Протягом тижня презентовано сім спогадів про Голодомор. Зокрема, історію Надії Бенди із села Гуляївка, яка розповідала, що люди від голоду варили шкіряні реміні: “Народилася в 1924 році. Пам’ятаю, що люди пухли від голоду. Помирали й незаховорені лежали на вулицях, бо не було сил ховати їх. Вижили завдяки тому, що варили гав. Їли макуху, варили шкіряне реміння”.

Окрім цих заходів, в Одеському художньому музеї відкрилась виставка “Голодомор очима українських художників” з приватної колекції голови Американсько-української ділової ради Моргана Вільямса. Виставка, сформована з картин, зібраних з 1988 року, дає можливість простежити процес опрацювання цієї складної і трагічної теми художниками з різних регіонів нашої країни.

На виставці представлено понад 50 робіт українських художників Миколи Бондаренка, Віри Баринової-Кулеби, Нестора Кизенка, Ніни Марченко, Миколи Шевцова, Володимира Куткіна, Івана Новобранця, Ілька Мироненка та інших.

Директорка зі зв’язків з громадськістю Американсько-української ділової ради (USUBC), голова правління Міжнародного благодійного фонду “Україна 3000” Марина Антонова розповіла: “Морган Вільямс дізнався від Джеймса Мейса про Голодомор в Україні — житниці Європи. Під враженням від почутого він почав збирати колекцію творів, присвячену цій трагедії. Для нього принциповим було те, що всі

роботи в колекції — українських художників. Загалом це зібрання налічує близько 450 робіт різного жанру — картини, плакати, гравюри, малюнки, графічні роботи. Всі вони виконані після 1988 року, тому що до 1988 року не можна було навіть і згадувати про Голодомор. Виставка вже демонструвалась в Австралії, у парламенті Великої Британії, в Канаді, у Чикаго та Вашингтоні (США)”.

Марина Антонова також повідомила, що одночасно з одеською виставкою, яка триватиме до кінця 2022 року, відкрилась виставка з колекції картин Моргана Вільямса в Ризі.

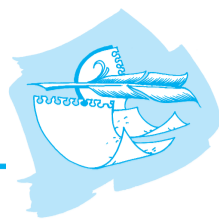
Присутні мали змогу прослухати записи спогадів людей, які пережили Голодомор. Ці емоційно насичені матеріали були зібрані в книзі “Ідло-33. Словник Голодомору”, виданій у 2003 році шістьдесятиком, письменником Олексом Різниковим, їх озвучили журналісти каналу “Суспільне UA: Одеса”.

Джеймс Мейс, аналізуючи наслідки Голодомору для України, вважав, що наше суспільство є “постгеноцидним” і що сталінська політика “до певної міри знищила Україну як таку, в сенсі, що вона зробила кардинальний розрив у процесі нормального розвитку українського народу”.

Однак існування незалежної України, наша героїчна боротьба проти путінської росії доводить, що український народ, незважаючи на всі потрясіння й випробування, вистояв і сам визначає своє майбутнє.

Ми підтвердили своє право називатися нацією. І ми пам’ятаємо...

Леся СТЕПОВИЧКА

Пророцтво

Світ став заручником маньяка.
Хто ж він, цей дикий чоловік?
Стоїть з гранатою макака
і тупо дивиться в наш бік.

Який сміливий ти наразі
в підземні бункері своїм!
А скоро стрінеши в Гаазі
з судом і Божим, і людським.

Щоби своє сімдесятиріччя
в смолі киплячій ти зустрів!
Горить тобі у пеклі вічним
за сльози наших матерів!

Війна – то насамперед важкі людські втрати на фронті. Серце рветься на шматки, оглядаючи щоденний болісний мартиролог на сторінках фейсбука, вдивляючись у молоді, вродливі, одухотворені обличчя тих, кого вже рідні не дочекаються живими. І про кожного загиблого ми говоримо з сумом: “Війна забирає найкращих”. І пишеться вірш, який, може, стане втіхою чи їй матері чи дружині, чи молодій дівчині.

Небесне війство

Куди ж ви відлітаєте,
соколи-красені,
удосвіта рано-ранесенько,
ледь торкаючись опаленими крилами
наших сонних вій?
Плач і стогін летить вам услід...

З ким стрінестеся там, де немає
ні печалі, ні сліз, ані зітхання,
лиш життя безконечне?

Вас там уже батальйони
за майже дев'ять літ –
то Господь прикликав найкращих,
найвідчайдушніших,
щоб поповнити лави свого Небесного
війська.

Бо триває війна з Антихристом.
І тепер вже не генерал-полковник
Залужний,
а Святий Архістратиг Михайло
вам командир...

Найкращі гинуть. Але і продовжують воювати теж найкращі, наші визволителі, які виборють сьогодні метр за метром нашу свободу, нашу землю, і саму нашу Незалежну державу. І про їхній чин теж пишуться вірші, ось один із них.

Богатирям українським на нулі

Як вам йдеться, хлопчики наші рідні,
брати, синочки,
під шквалом “градів”,
коли вогонь ракетний і сама смерть
щомиті –
на відстані подиху?

Як вам спиться, живим,
у сирій осінній землі
на тонкому матрацику?
Хай Вас зігрівають очі
ваших коханих, дружин, діточок –
на відстані серця.
І голос матері – на відстані сльози.
Що вам сниться, коли вдається
на годинку заплющити очі,
а товариш береже ваш короткий спокій?
І ніщо у вас не болить,
ніби ви із заліза і сталі.

Куди ви поділи свій страх,
властивий кожній земній істоті?
Ваш бойовий адреналін
переплавив його у священну ненависть
до московських катів,
які вкрали нашу бузкову весну,
наше пшеничне літо,
оксамитну нашу осінь,
і хочуть забрати наше усе.

Ніякі ордени і медалі
не здатні віддячити вам
за безстрашність і велич ваших душ.

Слава вам, козаки-відчайдухи,
богатирі українські, горді соколи,
за ваші крила, за кожну мить відваги,
за кожен кілометр фронту,
за кожну п'ядь звільненого степу,

України стало багато по всьому світу

Десятий місяць Україна потерпає під тягарем Великої війни, розв'язаної болотяною московією на нашій священній землі. Фантасмагоричні плани, сатанинські ідеї, генератором яких є бункерний дід, кремлівський сатрап. От що я думаю про це божевілля.

за кожне відвойоване село і місто,
за кожне врятоване життя.

Перемога чекає на вас,
всі троянди, і усмішки найніжніші,
і найміцніші обійми –
будуть ваші!

Ви під захистом Сил Небесних,
молитов наших слізних,
під Покровом Божої Матері.
Повертайтеся живими!

Війна – це внутрішня і зовнішня міграція мільйонів людей – всередині України і за її межами. Війна змінила долі, поламала плани і мрії українців, які до 24 лютого вважали, що вони самі керують своїм життям, а не обставини, чи якась там доля.

Я теж не думала, що доля занесе мене до Польщі. Не збиралася їхати до Любліна чи якогось іншого міста. Не думала, що маючи власне житло у Дніпрі, стану чиєюсь квартирантою, що платитиму за простий емігрантський хліб щоденний у рази більше, ніж в Україні. Що ходитиму місяцями у двох сукнях на перемінку. Але одного дня це сталося. Як і чому, це вже інша історія, сьогодні я не про себе. А про те, як відлучило нашу спільна біда, як озивається слово Україна в серцях поляків, які прийняли до себе “на гостину” (вислів Президента Польщі Анджея Дуди) 3,5 мільйонів українських біженців. Населення Любліна складає приблизно 350 тисяч осіб, наразі тут мешкає 70 тисяч українців, утікачів війни. Тобто кожен п'ятий “обиватель” міста (саме так перекладається польською слово “громадянин”) є українцем. Це дуже відчутно на вулицях, у транспорті, у “склепах” (“крамниціях”) та у “дворцях” (на “вокзалах”), де лунає наша мова, а також у школах, культурних закладах, ресторанах, де задіяні наші земляки.

За кілька місяців, проведених у цьому привітному східнопольському місті, столиці Люблінського воєводства, я багато чого пережила і надивилася, ведучи активний спосіб життя у культурній сфері як письменниця і журналіст.

Україна захищається, воює з ворогом, територія і населення якого перевищує в рази наші показники. Натомість Збройні Сили України перевищують ворога своєю патріотичною мотивацією, мужністю, обізнаністю у військовій справі. Україна терпить смертоносні ракетні удари, перебої у водо-, газо- та електропостачанні, проводить дні у холоді і темряві, але не здається. Будучи сильною і гордою, а також знаючи, що весь цивілізований світ на її боці. І Польща, на наше щастя, є найближчою не лише географічно. Вона надає нашій державі найбільшу допомогу і підтримку у всіх сферах – військовій, політичній, економічній, гуманітарній і культурній. Це при тому, що багато поляків, надаючи свої помешкання чи кімнати в них українським втікачам, не сподівалися, що війна затягнеться надовго. Це я чула від багатьох. І рівень життя у Польщі, як і у всьому світі, через війну, розв'язану кремлем, через інфляцію і підвищення цін відчутно погіршився. “Польща, захищаючи українців, сильно підставляє себе” – і таке можна почути від поляків. І це правда.

Як же живеться у Любліні українцям, втікачам війни, які набули статусу displaced persons, “тимчасово переміщених осіб”? Про це йдеться в одному з моїх віршів.

Біженка

Ніколи не думала, що зможу
заснути на розкладачі
у великій спортивній залі
серед півсоти таких розкладач,
що скрегоцють, хрюпуть і плачуть.

На Майдані у Кракові. Вимагаємо: “НАТО,
закрий небо над Україною!”

І що вночі мені насниться Паганіні.
А вранці я радітиму зупні
з солоними огірками
із карітасівської столітрової каструлі,
а валіза служитиме мені
за столик, стілець і пюпітр.

Ніколи не думала, що моя скрипка
так тужитиме на чужині
за сусідом-фаготом,
з яким ми не попрощалися,
втікаючи від орківських ракет
над філармонією.

Ніколи не думала, що ніжний вітерець
Саксонського Саду*,
спустившись з дерев, розплітатиме
мою косу,
коли я прийду сюди трішки пограти,
а смичок так здивується,
що перехожі кидають злоті
прямо мені у пелену...

Найголовніший і майже єдиний плюс у вимушеній еміграції, у польській, і всякій іншій – це мирне небо над головою, себто, безпека людини. Решта – це біль за втраченим домом, садом, рідними, тривога за майбутнє, своє і дітей, співчуття до бійців і земляків під бомбами, ностальгія за рідним краєм, страх хвороби, смерті в чужині краю – цілий букет не дуже радісних емоцій. У когось додається мовний дискомфорт, шок від переїзду і переселення до різних помешкань, до різних господарів та інших чинників. Польські психологи, зустрічаючись з нашими пацієнтами, дійшли висновку, що війна переноситься біженцями психологічно значно важче, ніж тими, хто лишився в Україні. Сприймаючи новини концентровано, біженці малюють у своїй уяві значно жахливіші картини, ніж є насправді. Я пережила це сама, коли, побачивши на ютубі бомбардування Дніпра, телефоную до знайомої, яка мені спокійно відповідає, що це “упало” на іншому кінці вулиці, а вона в цей час була з подругою у кав'ярні “Кримський глечик”. О, думаю я, можна трохи видихнути, якщо кав'ярні в місті працюють. Інший знайомий займається... ремонтом у своїй квартирі і не може зі мною розмовляти по телефону, бо, мовляв, прийшли майстри і будуть лагодити підлогу. Питаю, а вам не страшно. “Люди звикають до всього”, – відповідає він. Жінки хваляться на фейсбуці осінніми квітами і плодами у їхніх садах. Так люди рятують нерви, і як радісно усвідомлювати, що ми, українці, за своєю ментальніс-

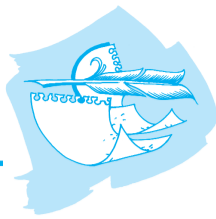
тю – непереможний народ. А у москалів і війни у дворі немає, і похвалитися нічим, окрім дешевого бухла, допотопного телека і трофейного унітаза із Бучі, виставленого для краси на підвіконні.

Який вигляд має українська культура у Любліні? Розповім про те, що знаю і спостерігаю, і в чім беру участь сама. Це насамперед щоденні служби Божі у старовинному храмі Різдва Пресвятої Богородиці, це відкриття Української суботньої школи ім. професора Михайла Лесіва та Української світлиці для діточок, це святкування 24 серпня 31-ї річниці відновлення Незалежності України, і організована активна волонтерська і гуманітарна діяльність вірян – збір коштів на потреби ЗСУ, закупка і відправлення в Україну ешелонів з продуктами, теплим одягом, медикаментами, і всім необхідним для бійців.

“А ми тую червону калину підіймемо...” – під такою назвою у травні в залі Fundacja Kultury Duchowej Pogranicza відбулася перша презентація моєї поетичної книги-білінгви “Serce w niewoli” (“Серце в полоні”), яка вийшла у люблінському видавництві Narracje. Голова Фондації і мітра храм Різдва Пресвятої Богородиці УГКЦ Отець Stefan Batruch благословив наше літературне дійство, назвавши його успішним українсько-польським творчим проектом поетеси Лесі Степовички та перекладача Тадея Карабовича. Модерувала захід Марія Матушів, бібліотекарка з Тернопілля. Вона розповіла гостям історію цієї події: “Дев'ять місяців тому під час святкування 30-ї річниці Відновлення Незалежності України Леся Степовичка виступала в цій залі з віршами і повідками, що планується вихід поетичної книжки українською і польською мовами в перекладі Тадея Карабовича. Товариство вірян і о. Стефан висловили тоді надію, що книгу буде презентовано в цій залі. І це диво сталося, народилося дитя, незважаючи на епідемію ковіду і страшну війну, яку розв'язала в Україні ерефія”.

До слів пані Марії додаю, що це стало можливим завдяки щирій допомозі моїх добрих польських друзів, які підтримали цю подію емоційно і організаційно. Ми з п. Тадеєм читали філософські та ліричні поезії двома братами мовами, говорили про рідну Україну. Я показала свої новітні вірші “Молитву про українське небо”, “Весна. Війна”, “Пророцтво для кремлівського маньяка”. Присутня на святі доктор наук, професорка Люблінського університету ім. Марії Склодовської-Кюрі, пані Magdalena Piechota прочитала свого вірша “Lesia”, присвяченого нашому знайомству у воєнний час. Сюрпризом для мене став виступ землячки з Січеславщини, Ірини Ф., мами двох діточок, яка нагадала мій творчий ранок у Покровській бібліотечі минулих років, і прийшла на цю нинішню зустріч з оберемком білих ромашок та з альманахом “Поетичне намисто Покровщини”. Слухачі-читачі купували нашу білінгву. Половину отриманої суми пожертвувано на користь однієї бригади батальйону “Вільна Україна”, кошти для якої збирали віряни вищезазначеного храму. Завершився захід пісню “Ой, у лузі червона калина похилилася...”, яку присутні заспівали стоячи. Складаю сердечну подяку отцю Стефану за сприяння і духовну підтримку, пані Марії – за модерування вечора. Свято продовжилось у церковному саду, на травневій природі, де ми підняли келих вина за Поезію, за дружбу наших народів і за Перемогу могутнього Українського війська.

Вартий розповіді один незабутній червневий суботній вечір в кафе “Jesuitska Kuchnia Klasztorna”, де студенти, викладачі і професори Люблінського університету ім. Марії Склодовської-Кюрі слухали виступ української скрипальки Ольги Ш. (із Рівного). Ми співали разом “Червону руту”, “Настане день, коли закінчиться війна”, “Марічку”, “Черемшину” і польські пісні. А “Рідна мати моя...” – двома мовами, причому поляки знають текст. Душили сльози, в горлі стояв клубок, а перед очима – бомбардований Дніпро, моя стражденна земля. Думала, не зможу читати, але опа-

нувала себе. Презентувала товариству білінгу “Serge w niewoli” українською і польською та нові вірші. Панували музика і поезія, невимушена атмосфера, в якій міцніє й розвивається дружба та культурна співпраця наших народів. На стіні закладу — графічні портрети героїв війни, наших українських воїнів роботи місцевого художника. Напівтемно, на столах свічки. Просте, навіть аскетичне меню — тарілка пончиків, гербата чи кава, чарочка горіхівки чи келих вина, чи бокал пива — власне, монастирська аскеза. Недорого, стильно, затишно. І це в самому центрі, Stare miasto. Як вони виживають? Як утримують свій бізнес? Ще й зі своєю закускою дозволяється прийти. Ніби ти до родичів на гостину потрапив... Присутні на вечорі зібрали кошти, щоб підтримати пані Олю, яка мешкає у шкільній спортивній залі, де перебувають ще сорок дев'ять біженок з діточками з нашого краю. В наших дружніх прощальних обіймах переплелися співчуття, ніжність, взаємна довіра і тверда впевненість в Перемозі України. Нас, українців, було троє, решта — поляки. А чулися як одна родина.

Ми з перекладачем презентували білінгу в Літературному музеї, у Восеводській бібліотечі Любліна. У Кракові на презентації у Спілці літераторів Польщі я мусила сама виступати польською мовою, бо мій перекладач був на волонтерській роботі. Поляки розуміють українську, дослухаються до неї, вчать її, кажуть, що вона більш подібна до польської, ніж російська. Це правда, і це приємно.

Сім днів у Любліні тривав традиційний, вже XV Фестиваль під назвою “Україна в центрі Любліна”. Про нього йдеться далі.

День перший. Координатор цієї яскравої події — Фундація духовної культури Пограниччя. Її очолює мігрант Української Греко-католицької Парафії, о. Стефан Батрух, випускник і доктор теології Католицького університету Любліна, який на відкритті фестивалю висловився так: “Раніше Україна була в центрі нашого міста і нашої уваги, але сьогодні назва нашого фестивалю вже неактуальна. Її варто було б замінити на “Україна у серці Любліна”, бо сьогодні вона насправді вже з нами, на відстані нашого серця.

Вице-консул України в Любліні, відкриваючи свято сказав: “Для тих, хто донедавна вірив, чи все ще вірить у “старшого брата”, мусить викинути його з голови, бо Україна має чудову “сестру” поруч, Польщу, яка дала і продовжує надавати прихисток нашим біженцям і сьогодні.” Виступали українські діти, студенти, грали на скрипці, співали. Я читала вірші.

До Фестивалю було заздалегідь оголошено конкурс “Kadg z Ukrainy”. Участь взяли як професійні фотографи, так і аматори. Важливим було показати своє особливе, улюблене місце в Україні, близьке і рідне. Фото учасників були представлені на екрані під час офіційного відкриття Фестивалю “Ukraina w Centrum Lublina”. Переможців, юних фотографів, чії роботи показали красу і велич нашої країни, було нагороджено пам'ятними сувенірами з символікою фестивалю.

До Фестивалю було оголошено літературний конкурс “Мій найкращий спогад з України”. Переможців було названо і відзначено в режимі онлайн.

День другий. В залі Інституту Центральної Європи відбулася розкішна лекція із історії України під назвою “1000 років за 100 хвилин”, де було представлено візуальну історію української ідентичності. Ім'я лектора Пшемислава Ліс-Маркевича привернуло мою увагу ще раніше. Будучи блогером на фейсбуці він пише пости, які запам'ятовуються. Зокрема, його звернення до українських біженців і взагалі українців: “Як ви збираєтеся будувати і відновлювати свою державу, коли багато хто у Польщі розмовляє російською, а в той час як молоді польські волонтери спеціально вивчили і вивчають українську мову, щоб спілкуватися з українцями”. Тому я з радістю пішла на лекцію і презентацію книг пана Пшемислава, який, будучи істориком і адвокатом, виявився ще й цікавим письменником. Того дня він розповідав з чого

починалася Українська Держава — з Київської Русі. І далі про всі важливі історичні етапи з історичним аналізом: Гайдамаччина, Колівщина, Хмельницький, Україна в складі Російської імперії і Речі Посполитої, УНР, голодомори, ОУН-УПА, Степан Бандера, Роман Шухевич. Цитував Шевельова про трьох головних ворогів України. Мистецтво України — рушники, гопаки, пісня, архетипи. Україна як об'єкт польської літератури, живопису і пісні.

Говорив на тему, чи мають Польща та Україна спільну культуру, літературу чи музику. Мають. Яскраві аудіовізуальні матеріали на великому екрані над головою лектора, залюбленого в Україну, супроводжували всю лекцію і підтверджували його слова.

Я подякувала панові Пшемиславу, який вивчив нашу мову і навіть здобув ступінь магістра української філології, за його оригінальні погляди, за його українськість.

Того ж вечора у кав'ярні “Між словами” відбулися “Розмови про Івана Франка”, де в рамках зустрічі було презентовано дві книги Познанського товариства імені Івана Франка, а саме, повісті “Перехресні стежки” і драма “Украдене щастя”, які вийшли польською мовою у перекладі того ж таки Пшемислава Ліс-Маркевича. Тепер він уже постав в іпостасі перекладача. А юна і талановита дівчина-бард Тетяна Бойко виконувала польською мовою пісні на слова Івана Франка — любовну лірику і

Леся Степовичка з українськими дітками в Центрі зустрічей культури

“Каменярів” у супроводі гітари. Такого ніжного виконання фактично революційного гімну я ніколи ще не чула. І все це у напівтемряві, при свічках, за філіжанкою кави.

День третій. У залі Інституту Центральної Європи відбулася презентація книги Пшемислава Ліс-Маркевича “Москаль”. Це історико-політичний еротичний роман, написаний на документальній основі. Події, що розгортаються у творі, охоплюють період з кінця другої світової аж до наших днів з особливим акцентом на подіях, які відбулися в Україні і в Польщі після розпаду СРСР. Автор провів документальне дослідження операції “Вісла”, причин смерті В. Чорновола, отруєння В. Ющенка, подій на Майдані. Його герой — молодий хлопчак Павел, якого з юного віку заарештувало ФСБ, проходить потрійне переродження — усвідомлення своєї сутності, зміну світогляду, моральних пріоритетів. Система ламає його, але йому вдається відповісти на запитання, хто винен і хто зацікавлений у розбраті між народами. Окрім цієї книги письменник є автором ще двох — “Ушвоцьк” і “Сповідь духа”, всі три написані доброю українською мовою, присмаченою галицькою говіркою.

Ми обмінялися книжками і авторськими підписами, я подарувала панові Пшемиславу свою білінгу, а від нього маю “Москаля”.

День четвертий. Вранці у ХХІХ загальноосвітньому ліцею було проведено цікавий “Конкурс знань про Україну “Ukraina terra (in)cognita”.

Увечері у залі Інституту Центральної Європи відбулася презентація книги “Маріуполь” — про місто, яке зазнало най-

більш нищівної атаки з боку росії. Говорили про долю цього міста не тільки в часі повномасштабного вторгнення, а оглянули його в ретроспективі від 2014 року.

Книгу присвячено воїнам полку “Азов”. Вів цей незабутній вечір Пшемислав Ліс-Маркевич.

День п'ятий. У залі Інституту Центральної Європи відбулася презентація книг Олесея Ульяненка польською мовою “Сталінка” і “Наступник Сатани”. Модератор заходу Пшемислав Ліс-Маркевич розповідав про українського письменника складної долі і складного пера.

День шостий. Зранку відбувалася Міська гра на площі Короля Владислава. Квести на українські місцини у Любліні.

Увечері відбувся Благодійний сольний концерт чарівної артистки Оксани Мухи “Пісні нескореного серця”, під час якого вона виконала низку народних і сучасних творів. Панувала атмосфера ширшої радості, спільного співу. Пані Оксана прилетіла, як пташка з України і подарувала переповненої залі букет шемливих почуттів. Я проплакала увесь концерт. Вона промовила слова, які закарбувалися у кожному серці: “Як добре, що ви в безпеці! Як добре, що ви тут є! Адже завдяки вам Україні стало багато по всій землі, в усіх країнах Європи і світу. Від вас залежить, щоб нашу Україну зараз не просто приголубили, а щоб її полюбили, краще взагалі!”

ди та змушує вкотре заглибитися у власну минувшину, подивитись на сьогодні крізь призму історичних подій — Голодомор, розстріли інтелігенції, знищення культури, масові репресії та депортації ... це все вже з нами було...

Ми вижили у Голодоморі, вистоїмо і зараз у жорстокій війні, що чинить росія.

Пам'ятаємо. Переможемо!” — так писали на фейсбуці глядачі і учасники фестивалю.

Після перегляду фільму відбулося обговорення стрічки, в якому узяв участь режисер-постановник Олесь Санін. Він цікаво розповідав про роботу над фільмом, відповідав на запитання присутніх.

В обговоренні фільму також взяли участь історик Мирослав Шумило, Фонд Музею Голодомору, Fundacja Kultury Duchowej Pogranicza, Centrum Spotkania Kultur w Lublinie, Національна академія мистецтв України.

Якось письменник і відомий блогер Пшемислав Ліс-Маркевич в одні з своїх постів легенько дорікнув, мовляв, поляки так багато приділяють уваги українцям, а щось не чути голосів владності від українців у бік Польщі. Мене це зачепило. Українці владні, але не кожен знає і вміє це зробити! Цей докір стимулював мене написати вірша, який вже давно бігав у мене по голові. До Дня Незалежності Польщі на базі Люблінського університету відбувся так званий Вечір владності, на якому я привітала польське товариство з Днем Незалежності Польщі, і висловила подяку від українців Любліна, зачитавши свій твір.

Ода вдячності Любліну

Колісь проти театонської орди в жорстокій битві під Грюнвальдом польські, литовські й українські хоругви перемогли, бо воювали разом ладно.

Цвітуть сьогодні синьо-жовті прапори у Любліні. Дзенькую, місто-брате! За те, що українські кольори ти долучив в свою палітру rado.

За те, що став домівкою мені і тисячам знедолених вкраїнців, коли герої наші гинуть на війні і чаща горя стовнилась по вінци.

Ти поділився хлібом і вином, і мирним небом, і приязним словом, Вкраїна й Польща, ми тепер — одно, близькі й подібні наші рідні мови.

Вільнолюбивий Любліне, люби мою Вкраїну, зранену і горду! Це клич Історії, це знак Доби, тримаймо стрій і згинуть ворожі орди!

Спасибі за любов - від Києва й Дніпра, від Бучі, Львова, Харкова й Донбасу! В ім'я Свободи, Миру і Добра Вкраїна й Польща, ми тепер навіки разом!

У Любліні вже готуються Українські вечорниці, де можна буде запізнати українські традиції, поспівати пісень, скуштувати різдвяних українських страв. У Любліні розпочинаються Андріївські, Миколаївські і Різдвяні вечори. Я часто зустрічаюся з українськими діточками, буду розучувати з ними колядки з моєї книжки “Зачарований світ”. А цю мою розповідь хочу завершити віршем:

Під польським небом

Українська малая висолопиши розжеві язички натхненно малюють у польському домі під польським небом на польському папері польськими фарбами синьо-жовту мапу України з Донбасом і Кримом і з червоними кетягами калини...

Де б я не була, я в Україні. Бо Україна завжди зі мною, на відстані серця.

Люблін, 5 грудня 2022 р.

* Саксонський Сад, Ogród Saski — парк у Любліні.

“Повстанський рух живився потужною підтримкою місцевого населення. І саме цю живильну силу влада намагалася будь-що зламати”.

Микола ТИМОШИК,
доктор філологічних наук,
професор, журналіст

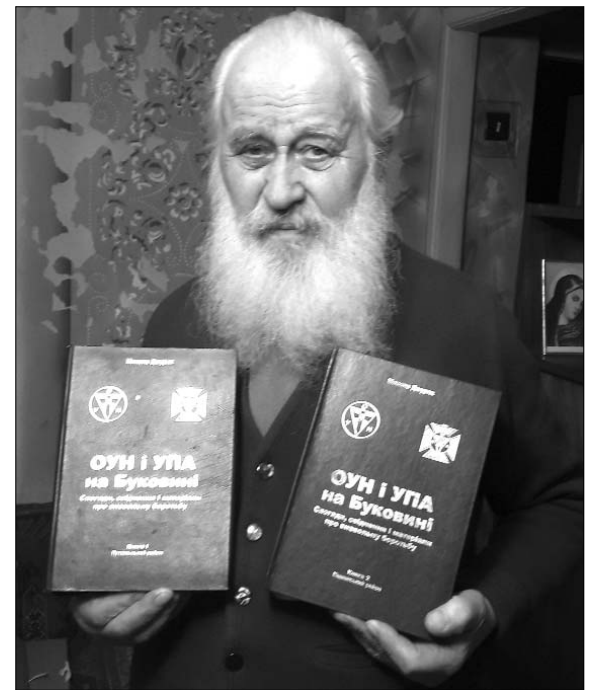
Як проросійська влада в Україні системно дискредитувала ОУН-УПА

Правду шукаємо в архівах

Постійний автор нашого часопису й член редколегії професор Микола Тимошик нині працює над черговою своєю книжковою новинкою, яка матиме назву “Змосковлення Буковини”.

Добуті цього літа й проаналізовані ним, фактично невідомі загалу, документи Державного архіву Чернівецької області дають можливість зробити своєрідний анатомічний зріз систематично випробуваних московськими пропагандистами у 1920–30-х роках на окупованій більшовиками України форм і методів імперської пропаганди із зомбування свідомості та залюкування широкіх верств західноукраїнського населення засобами місцевої преси.

З огляду на 80-ліття від часу постання УПА та новочасну російсько-українську війну ця тема набуває особливої актуальності й гостроти.

Колишній вояк ОУН-УПА чернівчанин Микола Джуряк зі своїми першими томами історії ОУН-УПА

самого “Звернення”, як першого кроку тих заходів, які від 1944 року активно розроблялися в Києві і на поточний момент, і на перспективу.

Про те, наскільки важливим для влади був цей документ, засвідчують віднайдені в архіві дані про його тиражування у різних формах і масове поширення в одній окремо взятій області – Чернівецькій.

Отож, маємо аж п'ять способів оприлюднення:

- в обласній газеті “Радянська Буковина” (наклад газети 10000 прим.) та 3000 прим. – в молдавськомовному дубляжі 3 грудня 1941 р.;

- одночасно у трьох районних газетах – хотинській, сторожинецькій та сокирянській – накладом 2400 прим.; пізніше його передрукували інші районні газети, які відкривалися в області;

- окремою брошурою в обласному видавництві накладом 5000 прим.;

- листівкою-плакатом (формат 60-70 см) – 3000 прим.;

- листівкою-метеликом – 11000 прим.

Таким чином, загальний наклад цього документа у п'яти його різних формах становив 34500 примірників.

Змістові акценти урядового документа з Києва

Що ж особливого в цьому Зверненні? Чому влада надавала йому такого архіважливого значення, прагнучи поширити різними засобами?

Про структурні та змістові доміанти документів обсягом три повні шпальти найбільшого формату (А-2) можуть сказати самі підзаголовки розділів:

Вступ (про перемогу Червоної Армії та роль товариша Сталіна, партії більшовиків та революції 1917 р.).

Як жили селяни до Великої жовтневої соціалістичної революції 1917 р.

Чому так тяжко жилося селянинові за поміщицько-буржуазної влади?

Становище інтелігенції до перемоги Жовтня.

Жовтнева революція здійснила споконвічну мрію людства про свободу.

Чому українсько-німецькі націоналісти хочуть цього розриву.

Варто звернути увагу на тональність тексту, рівень його аргументованості. Тут багато часто повторюваних у численних пропагандистських статтях фраз про “світло Жовтня, яке випромінюється з Москви”, “непоршну братерську дружбу радянських народів-братів”, “непереможну червону армію”, “найсправедливіше у світі комуністичне суспільство”, “мерзенних зрадників України – українсько-німецьких націоналістів”.

Ось окремі промовисті витинки.

Обіцянки заможного життя і незалежної України:

Червона армія визволила вас. Ви маєте тепер усе для того, щоб іти вперед – до счастья, до культури, до великого і прекрасного майбутнього.

Українсько-німецькі націоналісти багато базікають вам про так звану “незалежну Україну”. Яка ж це може бути незалежна Україна, коли в же тепер Україна – віль-

на, радянська, де українці є господарями свого становища.

Обіцянки повстанцям:

Кидайте свою протинародну справу та віддавайте себе до рук радянської влади.

Уряд подає амністію і верховодам націоналістичних банд, якщо вони чесно покаються перед народом.

Ім'ям уряду УРСР ми гарантуємо всім тим, хто покине націоналістичні банди і повернеться до мирної праці – цілковите прощення їхньої тяжкої помилки, їхніх колишніх злочинів перед Батьківщиною.

Прохання-погрози до родичів повстанців:

Ми звертаємося до батьків, матерів, дружин, до всіх близьких людей учасників націоналістичних банд: допоможіть їм вийти з лісів і покинути їх бандитські справи... Бо інакше їх чекає ганебна смерть, а вас – вічна ганьба, як співучасників протинародної справи.

Фальш про колгоспи:

Вороги народу – ОУНівці, УПА УГВР, бандерівці та інші кажуть, що вас заженуть до колгоспів. Не вірте їм!

Ніколи радянська влада не допускала і не допустить, щоб кого-небудь силоміць заганяли до колгоспів. Селянство пішло до колгоспів добровільно, переконавшись у перевазі колгоспного господарства.

Як його поширювали (окрім передплатників і покушців обласних та районних газет?)

Весь наклад брошур роздавали різним верствам населення через райкоми та міськомком партії, також на обласній нараді селян, які в грудні проходила в Чернівцях.

Плакат-листівку здебільше розклеювали в містах і селах на людних місцях.

Листівки метелики: через райкоми партії роздано 3000 штук, через органи.

7000 примірників листівок розкидали зі спеціальних літаків на ліси, які прилягають до сіл імовірного перебування вояків ОУН-УПА

Акція з “промивання мізків”

Після публікації Звернення в газеті “Радянська Буковина” почалася нечувана доти за масштабами та кількістю охоплення населення кампанія з “промивання мізків” сотнями тисяч буковинців. Офіційно це називалося загальнообласне обговорення важливого ідеологічного документа.

Як це відбувалося?

Йдеться про багатоголову пропагандистську акцію, мета якої – охопити якомога більшу кількість людей та вплинути на їхнє сприйняття явища антирадянського опору.

Складалася ця акція з кількох етапів. Оглянемо їх.

Перший етап: загальні збори громадян. Обласне партійне керівництво дало вказівку Чернівецькому міському і всім райкомам партії терміново провести наради партійно-комсомольсько-радянського і профспілкового активу. На них мали створити групи доповідачів та керівників агітколективів та розподілити за кожним на-

селеним пунктом. Таких нарад упродовж тижня після виходу Звернення відбулося 18, в них взяли участь до пів тисячі номенклатурних працівників. Їхніми силами у селах було організовано 436 зборів, на них були присутні 90072 осіб. На кожних зборах ретельно велися протоколи. На зборах виступили близько 900 чоловік. *Інформація про хід обговорення звернення Українського Радянського Уряду та ЦК КП(б)У до населення західних областей України.*

Висвітленню ходу проведення зборів присвячено в цій записці кілька сторінок. Загальна оцінка їх є такою: “В своїх виступах селяни висловлювали ненависть, називаючи бандерівські банди бандою убивць, грабіжників, закликаючи всіх селян провести рішучу боротьбу з українсько-німецькими націоналістами – прислужниками Гітлера”.

Далі в записці подаються протокольні записи виступів. Виступаючих зазвичай готували прислані наперед із районів штатні ідеологи, які відповідали за проведення таких зборів в тому чи тому селі. Хтось говорив від себе, будучи переконаним, що каже правду. Хтось – із наперед заготовленого папірця за підказкою того ж інструктора. Тут варто подати дві показові витинки:

Селянин із села Клевадіно (сучасний Кліводин) Савчук, 72 роки, батько трьох синів-фронтовиків: “Ми повинні всі допомогти радянській владі проти цих негідників-людоджерів, щоб їх всіх стерти в порошок. Ой! Не попадись під руку мою – роздавлю, як жабу, тебе, бандіте, дарма що мені 72 роки, але я ненавиджу, презираю тебе, наймите гітлерівський!”

Селянин с. Опришани Глибоцького району Димко Поповіль: “Досить їх агітувати, як їм радянська влада уже вдовсталь роз'яснила, а коли і після цього звернення вони не повернуться, їх треба знищувати, як псівників Гітлера, а також треба подумати про їхні родини, які її підтримують”.

В останній цитаті, вкладеній у уста напівграмотного селянина, явно прочитується текст із присланої центром методички про те, як слід вчиняти не лише щодо безпосередніх учасників ОУН-УПА, а й членів їхніх родин.

Другий: семінари з підготовки агітколективів. Таких семінарів провели 209, на них “підготували” 5206 агітаторів. Їхнє завдання – організувати колективне читання і обговорення Звернення за кожним із закріплених, згідно зі списком сільради, кутів села (з тими, хто з різних причин не міг прийти, агітатори мали провести індивідуальні бесіди). У довідці зазначено, що в такий спосіб агітаційно-масової роботи охоплено ще 58765 чоловік.

Третій: збори жінок у всіх районах.

Політика “помилувального пряника”

Незважаючи на особливу жорстокість цих репресій (вивозили в Сибір цілими селями, переважній більшості членів родин або симпатиків повстанців присуджували довічні або чвертьстолітні терміни ув'язнення), масштаби і сила спротиву не зменшувалася. За цих обставин влада змушена була вдатися також до вже випробуваної “політики пряника”.

Цим пояснюється поява 27 листопада 1944 р. “Звернення до населення західних областей України”. І призначалося воно, як зазначено в підзаголовку, “дорогим братам українцям і всім громадянам, що живуть на землях західних областей нашої рідної України”. Звернення підписали три перші офіційні особи радянської України: голова Президії Верховної Ради України М. Гречуха, голова Ради Народних Комісарів М. Хрущов та секретар ЦК КП(б)У Д. Коротченко.

Це була вимушена реакція офіційного Києва, продиктована постійним нагадуванням Москви якнайшвидше покінути з націоналістичним рухом в Україні. Із цього приводу ЦК ВКП(б) видав 27 вересня 1944 року спеціальну постанову, сам заголовок якої вказує на розгромний характер оцінки боротьби Києва із цим явищем: “Про недоліки в політичній роботі серед населення західних областей України”.

Про масштабні заходи київської влади у зв'язку з виходом цієї постанови дещо пізніше. А тепер варто привернути увагу до

Усього було проведено 33 збори. За даними архівної довідки, на них були присутні майже 3500 жінок.

Четвертий: збори молоді (26 зібрань за участю 1880 осіб).

П'ятий: збори інтелігенції (21 зібрання за участю 1734 осіб).

Шостий: обласна нарада селян у Чернівцях. Тривала два дні. Наперед підготовлені виступи селян із окремих сіл, де чинився опір оунівців або їх помста радянській владі, по завершенні наради періодично друкувалися на шпальтах “Радянської Буковини” (в кожному числі друкувалося по одному-два матеріали з одного району).

Про все те, що мовилося в правильно-му для влади ключі, докладно повідомлялося зі сторінок обласної преси. Районні газети рясно передруковували те, що стосувалося місцевої тематики.

Підсилювала акцію серія публікацій “Радянської Буковини” на тему всенародної відбудови Донбасу. За вказівкою обкому партії редакція організувала кілька райдужно-оптимістичних виступів буковинців, які поїхали туди працювати за комсомольськими чи партійними путівками.

Звісно, що така масована ідеологічна акція мала певний ефект. Незабаром на сторінках місцевої преси стали з'являтися повідомлення про добровільних поворотців із лісу.

Покаяльні листи

Наслідок також масованої акції: за весь час повернулося з лісів та затримано групами самооборони 7432 осіб. З них лише з 10 по 20 грудня — 777. З тих поворотців частина дала згоду виступити в обласні та районні преси.

У довідці для Москви про одного з таких — Михайла Півторака із Суховерхова Кіцманського району, що повернувся з лісу 17 грудня, говориться так: “Був один із відомих бандитів, виступив перед селянами з проханням помилувати його. Він говорить: “Почувши про звернення, я повернувся. Буду працювати. Закликаю і всіх останніх повертатися з лісу. Звертаюся до жінок, щоб вони не пускали до своїх хат і не годували тих, хто не повертається. Тепер я зрозумів, що ми дійсно були грабіжники і убивці і робили все на допомогу Гітлеру””.

Тут немає однозначної відповіді на питання, наскільки правдивою є ця цитата з віднайденого в партійному архіві документу. Можна припустити, що той Михайло Півторак міг таке написати, а могли й підказати, продиктувати, змусити підписати в час катування. Історія появи таких зізнань під допитами енкаведистів уже відома.

Малознана невідомою читачеві генеза безкінечних довідок обкомів партії, які вони змушені були відправляти до Москви на виконання численних рішень комуні-більшовицького центру — пленумів, бюро, закритих нарад. До таких довідок потрапляли саме подібні центру цитати. Залишалися ж в архівах ті численні повідомлення представників місцевих партійних комітетів, які були невинні до озвучування — ні на верхах, ні через пресу для народу.

У цьому контексті слід звернути увагу на таку деталь. Тоді, як у пресі бравурно повідомлялося про численні приклади покаяння “хлопців із лісу”, інші групи повстанців рішуче розправлялися з представниками радянської влади в селах Замостя Вашківського, Стара Жалова Сторожинського, Михальча Чернівецького районів.

Що ж до публікацій у місцевій пресі так званих покаяльних листів колишніх бандерівців, то це давня практика радянських спецслужб. За їхньою безпосередньою участю організовувалися вбивства провідників національного-визвольного руху, здійснювався розкол організації, також відбувалося вербування у свої ряди окремих членів Проводу, наближених до Степана Бандери, які зрадили його. Таким виявився колишній член проводу ОУН-УПА, колишній очільник розвідвальної служби закордонного представництва Української Головної Визвольної Ради (УГВР) МIRON Матвієнко.

Влада давно хотіла створити для пропагандистських цілей образ “пе-

рехованого бандерівця”. Зрадник Матвієнко, який до добровільно пішов на співпрацю з радянським НКВС, для цього добре підходив. Відома його наклепницька брошура “Чорні справи ЗЧ ОУН”, що вишла в Києві 1962 року.

Відтоді влада активно залучала цього діяча до різноманітних пропагандистських акцій, спрямованих на розвінчування націоналістичного руху. На початку співпраці з радянським режимом чи не всі газети в західноукраїнських областях передрукували звернення МIRON Матвієнко до громадян УРСР під заголовком “Лист колишнього члена проводу ОУН”. Чернівецька обласна газета “Радянська Буковина” помістила його на двох шпальтах у числі від 6 січня 1961 року. За вказівкою обкому партії цей пропагандистський текст передрукували згодом усі районні газети області. Скажімо, вашківський “Червоний Промінь” помістив її також на двох шпальтах у числі від 10 січня того ж року.

Звісно, що владі був вигідний спільник із табору колишніх непримиренних політичних опонентів, який відверто агітує за неї такими полум'яною публіцистикою радянського зразка:

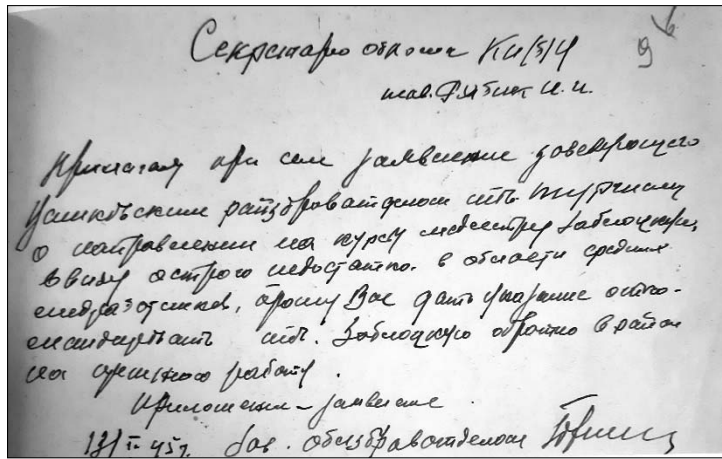
“При перших кроках на рідній землі я побачив усю безглуздість злонависної брехні про занепад української економіки, про голод і злидні робітників і колгоспників. Я — живий свідок тих колосальних досягнень, які заіснували в Радянському Союзі і в УРСР. Все це є результатом усіх колосальних заходів, що їх провів Радянський Уряд і які отримали загальне схвалення і вдячність українського народу, а, зокрема, населення західних областей”.

Добірки “схвальних відгуків” трудящих у газетах

Як і слід було очікувати, в наступних номерах газети появилися добірки “схвальних відгуків” трудящих на звернення уряду УРСР.

Чи не найпоказовіший приклад — повна друга шпальта головної газети краю під заголовком-шапкою “Українсько-німецькі націоналісти — наші люті вороги”.

Самі лиш заголовки вказують на головні змістові акценти добірки: стаття за підписом секретаря Сторожинського райкому партії О. Рєви “Вони проти народу”. Інший заголовок великими літерами “Не вірте німецьким наймитам” “накриває” відразу кілька матеріалів: докладний звіт із загальних зборів мешканців с. Замостя Вашківського району, на яких обговорювалося Звернення радянського уряду до народу у справі так званих поворотців із лісів, виступ Катерини Кушнірюк і резолю-

Архівні документи

цію зборів із голосним осудом дій націоналістів. За даними газети, в клубі того дня влада зібрала до 200 селян.

Через три дні, в числі від 12 грудня, в газеті з'являється ще одна добірка з цієї теми. В ній домінує рубрика “Агітатор, розкажи про це своїм слухачам”. Під неї подано записану кореспондентом газети Ю. Ягічем покаяльну розповідь мешканця села Михальча Михайла Рачинського “Я повернувся до чесної праці”. Для підсилення теми додана переповнена звичним політичним клеймом й огульними звинуваченнями на адресу ОУН-УПА стаття голови Садгирського райвиконкому С. Волобуєва “Шлях бандерівців — шлях убивств і грабіжництва”.

За таким принципом подавалися подібні блоки публікацій і з інших сіл та містечок області, де за рознарядкою згори мали відбуватися такі ж загальні осуди-збори.

Посилити боротьбу з націоналістичним рухом місцеву владу зоб'язували директиви з Москви. Одна з них — згадувана вище постанова ЦК ВКП(б) від 27 вересня 1944 р. “Про недоліки в політичній роботі серед населення західних областей України”. Цим документом від влади на місцях вимагали чергового посилення в селах агітаційної роботи.

Знову розроблялися заходи обкому, знову посилювалися в села цілі групи “ідеологічних бійців” із числа добре оплачуваних місцевих партійно-комсомольських активістів. І знову людей збирали на збори.

У звіті до Москви на виконання вимог цієї постанови читаємо: “З часу виходу постанови ЦК ВКП(б) від 27.09.1944 року агітаторами проведено більше 25000 бесід з охопленням 800 тисяч чоловік, прочитано доповідей і лекцій 2654 з охопленням 300000 чоловік”. Серед переліку п'яти основних лекцій на першому місці значилася: “Українсько-німецькі націоналісти — люті вороги народу”.

Цікава тенденція. У наступних довідках, записках та оглядах, які готували інструктори обкому партії для доповідей секретарям, усе частіше повторюються слова “не достатньо”, “мало”, “не ефективно”, “не переконливо”, “мляво” в місцях, де подається оцінка зробленого на цьому напрямку. Ось і в черговій доповіді секретаря обкому партії Й. Лучицького від 21 вересня 1944 року читаємо:

“У боротьбі проти українсько-німецьких націоналістів зовсім мало використовуються патріотичні листи мобілізованих, і цим самим не спростовуються брехливі провокаційні чутки українських націоналістів про життя і роботу в Донбасі, на Уралі та ін. РК КП(б)У і друкована преса не в достатній мірі викривають злочинства бандерівців і самих бандерівців, зв'язаних із селами, де ще до цього часу знаходяться собі притулок. Дуже повільно організуються групи самооборони і численно вони малі. Не достатньо залучається населення в активну боротьбу проти бандерівців”.

Незважаючи на старання керівників місцевих ЗМІ справно виконувати вказівки, на засилля публікацій ідеологічного характеру, цього, в кінцевому підсумку, для влади все ще було мало. Це “мало” і “недостатньо” повторюється і в іншому архівному документі вже післявоєнної доби. Йдеться про довідку

обкому партії “Преса області і керівництво нею” за 1946 рік. Окремий розділ тут має назву, яка збігається з темою цього підрозділу, — “Боротьба з українсько-німецькими націоналістами”.

Окресливши на початку загальні штрихи проблеми і фактично визнавши, що в області ще діють залишки “українсько-німецьких націоналістів”, автор довідки присвятив лише одне речення з набутків редакційного колективу: газета, мовляв, у своїх матеріалах викриває зрадницьку роль націоналістів, веде боротьбу проти ворожої ідеології; були надруковані з цієї теми статті академіка Богомольця та інших авторів, передруковувалися фейлетони Остапа Вишні, організовувалися виступи трудящих проти бандерівців.

А далі — нищівна критика в оцінці зробленого в цій темі, несподіваний поворот в оцінці цієї цілковито небезпечної на той час кожному авторові теми, висвітлення якої прискіпливо контролювала влада. Якщо ж іншими словами про це складне явище, то нижче подана цитата — констатація повного безсилля наявних ідеологічних заходів заборонити чи бодай нейтралізувати феномен популярності бандерівського руху в цих краях. Цілком очевидно, що масла у вогонь підлила і чергова пропагандистська група з Москви, яка приїхала до Чернівців перевіряти, чим живе післявоєнна Буковина і як вона виконує вказівки центру. Далі — мовою документа:

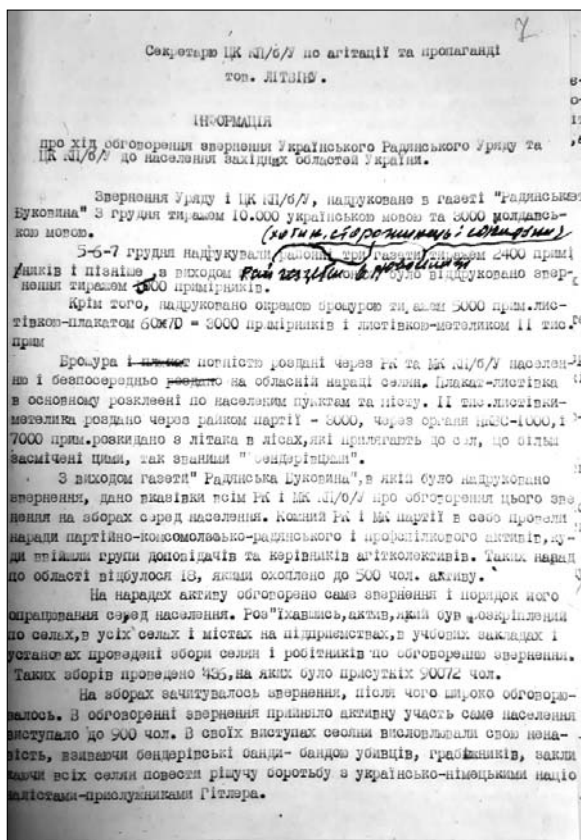
“Прогрупа ЦК ВКП(б), яка довгий час перебувала в області, в своєму огляді газети зробила зауваження редакції, що кілька б разів не повторювалося слово “бандерівці”, але від цього вони не зникнуть. Більш того, це — популяризація їх бандитських справ. Прогрупа ЦК вказала. Що боротьбу з націоналістами треба вести в газеті не тільки шляхом публікації пропагандистських матеріалів. Потрібно конкретною аргументацією відповідати на аргументи націоналістів, не приводячи їх доводів” (виділення мої — М. Т.).

Спеціально виділяю це останнє речення з документу, як переконливий приклад абсурдності, зарозумілості, амбітності відірваності від життя тих безіменних членів “профгруп”, яких безкінечно посилала Москва з єдиною метою: змусити толерантних і мудрих буковинців, які доти за всіх влад не губили і не втрачали свого національного я, змусити жити за правила хронічно дикунської московії.

Незважаючи на вжиті заходи, опір повстанців не припинявся. Це визнавала й сама влада, час від часу констатуючи результати такого спротиву. Низка таких прикладів наводиться в розділі “Партійна пропаганда” з аналітичної довідки обкому партії “Масово-політична і культурно-освітня робота”. Подаю короткий витяг із цього архівного документа:

“Активізували свою роботу українсько-німецькі націоналісти. Вони діють у Вижицькому, Вашківському, Сторожинському, Садгирському та інших районах. Є випадки убивства цими бандитами наших активістів, працівників партійних і радянських органів, бійців і командирів Червоної Армії. У Путилі загинув секретар райкому партії тов. Дьомін. У селі Виженка того ж району, а також у селах Вилавче, Станівці-Горішні Вашківського були вбиті голови сільрад, в селі Багна — секретар сільради Перебецького, який працював у радянських органах ще в 1940 році. Влітку націоналісти розправлялися з головою сільради села Слобода-Банилів Іллею Стасюком та вчителем Курочкою. Не поодинокі випадки роззброєння оунівцями бійців Червоної Армії, які проводять для держави заготівлі сільськогосподарських продуктів”.

Запеклий спротив змосковленню ментальності буковинців засобами кремлівської пропаганди не припинявся в цьому краї аж до початку 60-х років, коли у Вижицькому районі озброєні до зубів енкаведисти виявили останню тамтешню криївку УПА.

Архівні документи

Ольга Слоньовська: “Я створила перший справжній в українській літературі метажанр”

Про найважливішу літературну премію в Україні й все інше, з нею пов’язане

Любов Голота: Ви знана в Україні людина — і як науковиця, і як письменниця. Чи не важко суміщати такі види роботи?

Ольга Слоньовська: Такі різновиди моєї наукової та літературної творчості можна порівняти, скажімо, зі здібностями людини, яка водить машину і вміє її лагодити. Не кожен, хто водить, самостійно ремонтує своє авто. Як не кожен автослюсар має власний автомобіль, на якому їздить. Як літературознавиця, я прекрасно розуміюся на художніх творах: легко помічаю їхні хиби, недоліки й, навпаки, — авторські переваги, знахідки. Як письменниця, все одно в пориві натхнення пишу, не надто беручи до уваги всі типові стандарти та вимоги, власне, завжди дозволяю собі працювати на інтуїції, бо інакше художній твір матиме вигляд гербарію, а не, образно кажучи, живого квітучого куща, наприклад, калини.

Л. Г. Ваш великий прозовий твір “Тетраedr” висунуто на здобуття Національної премії імені Тараса Шевченка 2023 року. Чому ви визначаєте його як роман-експеримент?

О. С. Тому що він не просто складається з чотирьох романів, не маючи жодної ознаки тетралогії (ці твори можна читати в довільному порядку без жодної втрати для них самих і “Тетраедра” в цілому) і тому, що “Тетраedr” — метажанр, у якому автор одночасно ще й повноцінний літературний герой (героїня), тобто не тільки суб’єкт, а й об’єкт. І кожен роман — це своєрідний образ-маска: у всіх розповідь ведеться від першої особи, але у двох романах від імені літературних героїв-чоловіків, а в двох інших — від імені літературних героїнь-жінок. Причому кожен центральний герой/героїня окремого (з усіх чотирьох) роману — непересічна особистість при всій їхній типовості.

Л. Г. Невже ваш “Тетраedr” — автобіографічний твір?

О. С. Ні, я вважаю, що таке поняття, як автобіографічний твір, у літературі існує досить умовно. У художніх текстах містифікація завжди переважає над реальними фактами. Та й сам митець бачить себе й події власного життя під певним кутом зору. Тобто близькі йому люди здатні розцінювати тотожні або навіть ті самі події, колізії, вчинки зовсім по-іншому, не зрідка діаметрально протилежно. Але в цих, так би мовити, “близьких земляків автора” буде тільки реальна правда, а в письменника — правда художня, що завжди набагато потужніша за реальну. Тобто митець веде мову не стільки про те, як було, хоч і про це, звісно, теж, — скільки про те, як могло бути.

Л. Г. Тобто ви натякаєте, що письменник/письменниця завжди хоч трохи, та вигадує?

О. С. Так, вигадує, використовує художній домисел, але в жодному разі не бреше. Якщо йому/їй читачі достеменно вірять, то як він/вона може нахабно всіх обманювати без неминуче фатальних для себе наслідків? Народ каже: *брехач один раз їсть калач*, тобто брехунові вірять доти, доки на брехні не зловлять. А художні книги, буває, не тільки окремі люди перечитують по два-

три рази, а й цілі покоління ними зачитуються, тобто художній твір перевіряється на чесність автора сотні, а іноді й тисячі разів.

Л. Г. Чим же тоді відрізняється умовно автобіографічний художній роман від метажанру?

О. С. Багатьма важливими ознаками. Але найголовніша та, що метажанр характерний лише для найвищої стадії модернізму — мегамодернізму. Детально про це є моя велика стаття в “Буквоїді” (Слоньовська О. “Quo vadis і що далі: Модернізм? Постмодернізм? Мегамодернізм?”). Хто з науковців зацікавиться професійно — може прочитати повністю. А читачам на загал стануть вартісними бодай дві-три останні сторінки цієї публікації, де йдеться про сучасну українську літературу та її питомі особливості й досягнення.

Л. Г. Не секрет, що сьогодні лексема “метажанр” на слуху.

О. С. Ще б пак! Про неї ведуть мову навіть ті, хто в літературознавстві взагалі ні “бе”, ні “ме”, ні “кукурукі”, але заради власного іміджу вперто створюють ефект “затемнено для ясності”. Особливо зараз у цьому руслі старіються російські літературознавці: вже навіть іменують метажанром роман у віршах Олександра Пушкіна “Євгеній Онегін”. А що на це можна відповісти? Роман Іванічук у романі “Орда” жовчно зіронізував, що росіяни завжди й в усьому перші в світі, але насправді — перші тільки з виробництва піску. Врешті, який міг априорі бути метажанр у часи О. Пушкіна, якщо мегамодернізм тоді ще й не зачався ембріонально навіть у найрозвиненіших літературах Європи?

Л. Г. Що саме послужило для вас поштовхом до роману-експерименту “Тетраedr”?

О. С. До написання й виходу друком цього твору в мене вже було кілька поетичних збірок, кілька психологічних романів, кілька монографій, кілька десятків підручників у співавторстві й одноосібному авторстві для 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11 класів рівня стандарту й профільного рівня і кільканадцять посібників з української літератури для вчителів з грифами Міністерства освіти і науки: це контроль дуже серйозний. Дилетантів до справи видання шкільних підручників практично не допускають. Мої художні твори відзначені й важливими літературними преміями. Отже, неофітом у літературі я не почув-

валася, як і в методиці викладання української літератури.

Л. Г. Вас взагалі вважають очільним методистом серед сучасних українських науковців. Це вас не надихає, так би мовити, всі інтелектуальні сили скерувати в одне-єдине русло?

О. С. Ні. Я людина, за своїми здібностями багатовекторна, і люблю міняти види роботи. Мені просто нецікаво довго “товктися” в одному руслі.

Л. Г. Але ось ви вже й поезію не пишете. А я ж особисто редагувала вашу збірку “Гердани” в “Радянському письменнику” у 1990 р. і знаю ваш рівень як поетки.

О. С. Чому ж не пишу? Найближчим часом побачить світ збірка “У камуфляжі й бронезилеті”, написана мною практично на одному подиху під час російсько-української війни, починаючи від 24 лютого 2022 р. і до осені цього року. Проте ми з вами вели мову про “Тетраedr”. Якщо будемо “перескакувати” з однієї книжки на другу, то остаточно заплутаємо читачів інтерв’ю.

Л. Г. Отже, кілька слів про поштовх до написання “Тетраедра”.

О. С. Будь-який, особливо великий, художній прозовий чи драматичний твір, мусить мати першопричину й першопштовх. Ідея “Тетраедра” виникла у мене спонтанно. Я добиралася додому приміським поїздом. Щоб скоротити час, читала журнальний варіант драми Ярослава Стельмаха “Синій автомобіль”. Цей добряче потріпаний старий журнал я купила безцінь у привокзальному скверіку, де якийсь дідусь розпродавав власну бібліотеку. Стельмахову драму тоді, в поїзді, я вже читала загалом, напевно, втретє, але знову отримувала неймовірно естетичну насолоду. Навпроти на дерев’яній лавці сиділо мале дитя-вундеркінд. Було дівчинці не більше п’яти років. Вона то складала пірамідку Рубіка, то знову довільно перемішувала кольорові трикутники на гранях і майже моментально складала пірамідку ще раз. Запідозрити малу в шахрайстві було неможливо: в цьому руслі переконалися два дорослі дядьки.

Біля малої сидів, напевно, її батько, дуже втомлений і абсолютно байдужий до заняття власної дитини. Коло мене на лавці розвалилися два молоді чоловіки, іронічно переморгуючись і підсміюючись над заняттям дівчин-

ки. Несподівано мала крутнула раз чи два рази вже складену пірамідку й простягнула свою інтелектуальну іграшку чоловікові навпроти: “На, збери, якщо такий мудрий! Бо я також сміялася вмію”. Обидва пасажери (на пару, з численними порадами один одному) крутили пірамідку на всі боки добрих пів години, а тоді заявили, що на такі дурні дитячі забавки час узагалі тратити не варто, й віддали іграшку малій. Вона уважно, ніби роздумуючи, що робити, подивилася на мене й несподівано сказала: “А тобі я пірамідку не дам, бо ти складеш”, — і заховала іграшку в рожевий наплічник. Я ж ніколи не складала ні кубика Рубіка, ні пірамідки Рубіка, тому дуже здивувалася з реакції малої і навіть вирішила цю іграшку собі купити. Але сталося так, що з різних причин не купила: то не було пірамідки в продажу, то в мене часу не було шукати цю річ по магазинах.

Л. Г. І все-таки пірамідка Рубіка відіграла свою роль.

О. С. Відіграла, бо чомусь надовго “засіла” в пам’яті. Однієї ночі, коли я мудрувала над відгуком до чужої кандидатської дисертації, мені прийшло на думку, що метажанр може, умовно кажучи, мати форму пірамідки Рубіка, тобто складатися з чотирьох рівноправних романів. Свій “Тетраedr” я написала за два роки. Постійно, наче хтось мене кулаками в плечі гнав. У завершальному романі цього великого твору — “Медуза-Горгона” — належно привідкрито таємницю мого психологічного стану й навіть межувиснаження від такої роботи без жодного дня перепочинку. Усі чотири романи у видавництві “Український пріоритет” (Київ) спочатку виходили окремо, і тільки згодом я збрала їх у пірамідку Рубіка, яка має чотири правильні (ідентичні) грані-трикутники, й кожен такий “трикутник” — окремих автономний роман, але досить змістити/змішати кольори в такій пірамідці Рубіка, як герої/персонажі одного роману виявляться безпосередньо причетними до подій та долі героїв в інших.

Л. Г. Але найбільш промовистим виявився роман “Медуза-Горгона”. Так?

О. С. Звичайно. Саме тут розкрито метафізику творчості, власне, письменницької праці, безпосередній зв’язок автора зі своїми літературними героями.

Якщо хтось думає, що письменник, образно кажучи, “керує” діловими особами під час написання твору, то глибоко помиляється. Подібно “керувати” може хіба що початківець або графоман. Насправді літературні герої керують талановитим митцем, сперечаються, обстоюють власну позицію, вимагають реалізації, яку в зачатках мали априорі як метафізичні сутності. Недаром Даниїл Андреев у книзі “Троянда світу” писав, що літературні дійові особи — це душі тих, які з певних причин не змогли народитися (це він розкриває на прикладі Андрія Болконського з роману “Війна і мир” Л. Толстого). Щоб у майбутньому все-таки появиться у світі людьми, їм обов’язково потрібно втілитися спочатку в художніх образах літературних героїв.

Л. Г. Але ж не всі ваші герої позитивні й, так би мовити, варті свого другого народження!

О. С. Ідеальних за характерами й вчинками літературних героїв не може існувати в принципі, бо це, образно кажучи, буде відшліфована мертва дерев’яна паличка, а не жива гілка з листочками й цвітом чи плодами. Негативні, відразливі ж психотипи в художньому тексті відіграють ту саму роль, що мерзотники в реальному житті — їх Бог посилає для випробування стійкості й чесності інших.

Л. Г. У вашому романі трапляється й містика, сюрреалізм...

О. С. Сюрреалізм трапляється і в реальному житті. Ось чому завжди існує так багато народних легенд і страшилок на цю тему. Письменник же володіє доступом до ноосфери — “небесного архіву”, яким огорнута планета. У цьому архіві, за Володимиром Вернадським, уміщена інформація про всіх і все. Отже, інтелектуальним гостям із космосу досить узяти зразки ноосфери, щоб визначити рівень свідомого життя на планеті. Проглядання письменників у майбутнє, їхні віщунські “вгадування” того, про що реально вони уяви не могли й не повинні мати, пов’язані з їхнім метафізичним доступом до ноосфери. Наприклад, у романі “Тронка” Олесь Гончар вгадав місцезнаходження військового полігону. Радянські генерали зняли лемент, написали Л. Брежневу, але він заборонив заціпати автора “Прапоронів”, і натовість довелося переносити в інше місце потужний військовий полігон. Врешті, цього разу Олесю Гончару пощастило, обійшлося якимсь тижнем нервів, а ось із “Собором” — ні.

Врешті, маємо знову-таки містику. Олесь Гончар, який після смерті матері виховувався у дідуся й бабусі, отримав не батькове, а їхнє прізвище. Однієї ночі бабуся вивела маленького внука з хати й показала, як далеко в степу горить підпалена комсомольцями старовинна козацька церква, збудована без жодного цвяха. Парадокс, але в цей момент з іншого боку степу цю пожежу споглядав ще один хлопчина-півсирота — Павло Загребельний. Згодом вони обидва стали відомими письменниками й створили знакові твори, в центрі яких опинилися храми: Олесь Гончар — роман “Собор”, Павло Загребель-

ний – “Диво”. Роман “Собор” вийшов раніше, але П. Загребельний його не читав, бо у творчому горінні завершував “Диво”. Проте коли Олесь Гончара почали цькувати, з видавництва викликали П. Загребельного й порадили терміново змінити прізвище, бо виявилось, що і в Гончара, і в Загребельного батько й син, люди ХХ ст., мали прізвище Лобода. Довелося П. Загребельному міняти Лободу на Отаву, тобто прізвище й надалі залишалося “трав’янистим”, але іншим. Адже отава – друга трава, що виростає після першої, вже скошеної.

Стосовно Олесь Гончара, то виводячи свого комуніста-кар’єриста Володю Лободу, який власного батька – металурга Ізота Лободу – здав у “дідорню”, Олесь Терентійович намагався скомпонувати такий психотип, щоб жоден високопоставлений комуняк не впізнав у ньому себе. Але знову потрапив пальцем у сонце! Реальний комуніст-приспосованець Олексій Ватченко (1914–1984), депутат Верховної Ради УРСР 4-5-го і 7-10-го скликань та депутат Верховної Ради СРСР 6-11-го скликань, також відправив свого власного батька в будинок літніх людей, через що знайоми позачі називали його “батькопродавцем”, а в романі Олесь Гончара саме таке прізвище стосовно Володьки Лободи й функціонує на повну силу! Донесли – і Ватченко злякався не на жарт: такий казус, як батько в “дідорні”, міг коштувати йому і партійного квитка, і високої посади. З цього моменту й почалося цькування Олесь Гончара! А тут ще й папа Римський надіслав письменникові золотий годинник у подарунок за його “Собор”, а українці за кордоном вирішили номінувати роман на Нобеля. Все настільки раптово й страшно закрутилося, що Олесь Гончар уже всерйоз готувався до тюрми або виселення в Сибір, а його дружина по всьому Києву шукала теплої чоловічої білизни.

Л. Г. Як ви розцінюєте свої шанси на Шевченківську премію?

О. С. Думаю, як в анекдоті: 50 на 50. Власне, або отримаю, або ні, оскільки є кілька важливих хитких моментів. Тобто премію не присудять, якщо: а) хтось із членів комісії впізнає себе в героях/героїнях мого роману, як упізнав себе О. Ватченко в образі Володьки Лободи; б) якщо прекрасні й всесторонні образи єврейок Лінди й Песі комусь раптом стануть кісткою в горлі; в) якщо втрутяться Його Величність Випадок, і виявляться більш достойні претенденти/претендентки; г) якщо спрацює “людський фактор”, насамперед, із боку одного “мена”-експерта, який “мокрим рядном” безпідставно напад на мій підручник і, закономірно, отримав у відповідь таку здачу, що, сподіваюся, у майбутньому більше не пхатиметься в те, про що не має найменшого поняття. А загалом мені не особливо про премію йдеться. Триває затяжна і кровопролитна російсько-українська війна, і грошовий еквівалент Національної премії імені Тараса Григоровича Шевченка, на мій погляд, повинен повністю йти на воєнні витрати. Проте навіть без премії я вже здобула блискучу перемогу: *створила перший справжній в українській літературі мейджанср, і цим зробила знаковий внесок у національне красне письменство*. Тільки не жартуйте: “А корона?” Корона там, де її призначено бути. Вона не сладе з моєї голівоньки: я її давно прибила золотими цвяшками!

Л. Г. Щиро дякую. Було дуже цікаво поспілкуватися.

Галина Осетрова: “У цьому камінні закарбована наша історія”

Валерій ШЕГЕЛЬСЬКИЙ,
кандидат філологічних наук,
старший викладач Кам’янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка

У Кам’янець-Подільській громаді обдарованих, досвідчених і активних просвітян багато. Кам’янець – місто з багатокілометровою історією і такою європейською університетською місто. А останнім часом сюди переселилися ще й вищі та середні навчальні заклади зі східної України. Тож є кому і є з ким працювати.

Найчастіше просвітницька робота має наукове, культурологічне, історико-краєзнавче, патріотичне спрямування. Для її активізації докладає зусиль міська влада на чолі з міським головою, представником партії “Свобода” Михайлом Посітком. Гурту активістів керівник міської “Просвіти” Вячеслав Полятинчук.

Наша земля багата усім, особливо історією. Саме тому знана в Європі кам’янецька наукова школа істориків, серед яких – академіки, професори й просто чудові знавці давнини та сучасності. Наша розповідь – про істориків, краєзнавців, мистецтвознавців, членкиню Національної спілки краєзнавців України, просвітянку Галину Осетрову. Вона кам’ячанка і вже частина історії Кам’янця, хоча вдвляється у світ почала в інших краях.

1969 року Галина закінчила історичний факультет Кам’янець-Подільського педагогічного інституту. Працювала науковою співробітницею Кам’янець-Подільського історичного музею, вчителькою історії. З 1978 по 2014 рік – старшою науковою співробітницею наукового відділу Державного історико-архітектурного заповідника Кам’янець (тепер НІАЗ Кам’янець). Досліджувала історичні та архітектурні пам’ятки Старого міста – культурні та оборонні споруди, житлові будинки. Здійснила безліч індивідуальних наукових експедицій у минуле краю, проводила польові дослідження, “перекопала” тисячі різного роду писемних джерел, зокрема архівних. Цікавило все – перші на європейському терені поселення людей, яким понад 10 тисяч років, виявлені біля Луки Врублівської, унікальні гончарні майстерні 5-тисячолітнього віку, 1971 року відкриті археологією Т. Г. Мовшею поблизу Жванця, артефакти часів перського нашестя на середнє Подністр’я, відомості про турецьке панування над Кам’янеччиною та ін.

Одним із напрямів досліджень Галини Осетрової було вивчення житлової забудови Старого міста XVI–XIX ст. На основі архівних матеріалів нею були виявлені нові, незнані раніше відомості про садибу подільського підкоморія К. Липинського (вул. Вірменська, 4), ренесансну кам’яницю на Польському ринку, 8, комендатуру фортеці (вул. Вірменська, 2-а), будинок Ю. Ролле (вул. Татарська, 4) та багато інших.

Як відомо, забудова Старого міста зазнала руйнувань під час Другої світової війни. Протягом повоєнного часу в землі зберігалися залишки фундаментів і підвалів зруйнованих будинків. Постало питання про їх відновлення. Галина Осетрова із завзяттям вивчала архівні матеріали, шукала відомості про власників будинків, архівні креслення, щоб на їх основі можна було підготувати проекти відбудови. Зокрема,

Ще Михайло Драгоманов говорив, що до просвітницької роботи треба мати талант, живий внутрішній потяг. Просвітянин має отримувати радість від людей, з якими спілкується, задоволення від наснаження людських душ благородними почуттями.

були виявлені креслення, вивчена історія садиби, будинку Стадницьких (пізніше Тадеуша Граб’янки, засновника масонської ложі в м. Авиньйоні) по вул. Домініканській напроти костелу св. Миколая. Після тривалих підготовчих робіт 2012 року на ділянці, де збереглися лише старовинні підвали, з’явився новий двоповерховий будинок, нині – ресторанний комплекс.

Також перестала бути пустою ділянка на Польському ринку, ліворуч від готелю “Гетьман”. Двоповерховий будинок № 6 з потужним підвалом тепер відновлений, тут розмістилися дирекція Подільського національного природного парку “Товтри” та природничий музей.

Історія житлових будинків часто пов’язана з іменами відомих людей, які колись у них мешкали. Галиною Осетровою опубліковано багато статей на цю тему під рубрикою “Історія кам’янецького будинку”. Читачів було познайомлено з діячами польської культури XIX ст., які проживали саме у Старому місті. Це польський письменник Адам Плуґ, засланий до Кам’янця за участь у польських патріотичних маніфестаціях (вул. Руська, 100), Олександр Прусевич, польський історик, автор історичного нарису “Кам’янець-Подільський”, виданого польською мовою 1915 року (вул. Госпітальна, 7), Леон Раковський – підприємець, фотограф, громадський діяч (вул. Зарванська, тепер магазин “Ратуша”) та інші відомі особи.

У наукових збірниках Кам’янець-Подільського університету надруковані наукові статті та тези “Церква св. Георгія у Кам’янці–Подільському в світлі історичних джерел” (2004), “Доля святині в міському світі (історія Тринітарського костелу)” (2010), “Історія Миського колодязя на Польському ринку в світлі останніх досліджень” (2010), “Місце шляхетських дворів і двориків у житловій забудові Кам’янця” (2010), “Шимон Старовольський про захисників Поділля” (2011), “Меджибіж”. “Відновлення греко-католицької церкви в м. Кам’янці-Подільському” (1999), “Адолф Янушкевич – друг Адама Міцкевича” (1999, Житомир), “Історичні умови поширення латинської мови на Середній Наддністрянщині” (2007), “Палаці Кам’янця у світлі історичних матеріалів” (2004), “Еволюція ренесансної кам’яниці на Польському ринку, 8” (2005) та ін.

Ще один напрям досліджень Г. Осетрової – вивчення геральдики в пам’ятках архітектури Кам’янця. Результатом стала невелика книжка “Герби в архітектурі Кам’янця” (2011), яка познайомила читачів з гербами, зображеними на баштах і стінах міських оборонних укріплень, фасадах костелів тощо. Не оминула дослідниця ще й таку цікаву і важливу тему як латинські написи в пам’ятках міста. Як відомо, у Європі латинська мова впродовж століть була мовою культури і науки. Наявність великої кількості написів цією мовою свідчить, що Кам’янцю були притаманні риси європейської культури. У 2003 році у видавництві “Медобори” вийшла книга Г. Осетрової “Ла-

тинські написи в пам’ятках архітектури Кам’янця”.

Галина Олександрівна займалась також перекладацтвом. Переклала з польської мови з елементами латини “Опис Кам’янця 1700 року” та “Опис Кам’янця 1789 року” для книги Миколи Петрова “Історична топографія Кам’янця-Подільського кінця XVII–XVIII ст.”. Нею перекладена книга Кароля Іваницького “Катедра в Кам’янці”, що залишилася в рукописі. З метою популяризації творчості видатного історика мистецтв, подільця Костя Широцького з російської на українську мову здійснений переклад книжки “Подільські колядки та щедрівки (їх історичний розвиток і зміст)” (Філія видавництва “Буковина”, Хотин, 1991).

Г. Осетрова як співавторка брала участь у спільних проєктах з написання туристичних путівників по Кам’янцю. 2003 року у видавництві “Центр Європи” (Львів) вийшла у світ книга “Кам’янець-Подільський. Туристичний путівник”, відзначена на той час як один з найкращих путівників в Україні. У 2005 році путівник вийшов у польському перекладі. 2008 року видано книгу “Романтичне Поділля”, створену групою авторів. Серед інших тут вміщено історії про кохання Шимона Конарського та Емілії Михальської, Тимоша Хмельницького та Розанди Лупул, Михайла Булгакова та Тетяни Лаппа тощо. У 2010 році побачив світ путівник “Хмельницька область” (Київ, “Богдана”), в написанні якого теж взяла участь Г. Осетрова.

У співавторстві з колегою, дослідницею, колишньою завідувачкою наукового відділу заповідника Ганною Ківільшею, написано путівник “Прогулянка Смотрицьким каньйоном” з підзаголовком “З Кам’янцем сам на сам”, виданий “Аксіомою” 2018 року. У цьому ж році вийшов у світ ще один путівник цих же авторок – “Прогулянка містом і околицями” – з таким самим підзаголовком. У 2019 році його видано також польською і англійською мовами. У цій книжці окрім розповіді про Кам’янець вміщено цікаві відомості з історії давніх поселень нашого краю – Бакоти і Китайгорода.

Помітне місце в дослідженнях Г. Осетрової займає єврейська тема. Висвітлювала її в статтях, опублікованих в місцевій пресі, журналі “Штетл”. Зокрема, про представників єврейської спільноти в Російській імперії, відомих банкірів баронів Гінцбургів (“Штетл”, 2008, № 5). Знайдені цікаві архівні матеріали і опублікована стаття “Будинок єврейської культури (Єврейський клуб) у м. Кам’янці-Подільському” (“Штетл”, 2003, № 3). На основі досліджених матеріалів у співпраці з Г. Ківільшею був створений музей-експозиція, присвячена життю євреїв на Кам’янеччині, відкрита 7 грудня 2016 року у приміщенні “Хеседу” по вул. Героїв Небесної Сотні.

Упродовж десятиліть Г. Осетрова провадить активну громадську, просвітницьку діяльність. Це організація різних культурно-

масових заходів, виступи по місцевому радіо і на телебаченні, лекції на культурологічні теми у картинній галереї та навчальних закладах, зустрічі з творчою молоддю та ветеранами-аматорами літературної творчості з клубів “Ліра” і “Джерела душі”.

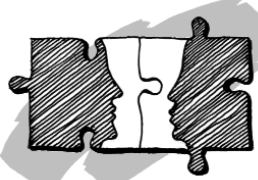
Глибокі знання, педагогічний талант Галини Олександрівни проявилися в успіхах кам’янчан, які стали відомими не тільки в Україні, а й за кордоном. Справу колеги-землячки, наставниці продовжує, для прикладу, викладачка університету в Торонто Світлана Матвієнко. Нещодавно вона подарувала кам’янчанам свою книгу “Кібервійна і революція”. Книга опублікована в Канаді англійською мовою. Українською її переклав відомий письменник Андрій Бондар, як і Світлана, теж уродженець Кам’янця.

Останнім часом Галина Осетрова зосередилася на роботі з роз’яснення української історії, зокрема історії Поділля. Просвітницьку справу вона вміло поєднує зі справою екскурсійною, роботою гіда. Екскурсії древнім Кам’янцем, котрі проводить пані Галина для туристів (а вони сюди їдуть не тільки з країн Європи), часто природно перетікають в екскурси до глибин української історії. І тут Галина Олександрівна застосовує свою методику. Залучаються відеозасоби, матеріали з інтернету. Привівши, наприклад, групу туристів до Старої фортеці, розкривши найважливіші епізоди змісту кам’яної книги Старого міста, Галина Олександрівна, застосовуючи засоби наочності, обов’язково розповідає про найостанніші відкриття істориків, археологів, зокрема про те, як нещодавно тут було віднайдені лист турецького султана Мехмета IV до Богдана Хмельницького. Йдеться про перипетії з перекладом листа зі старотурецької, про роботу в цьому напрямку тюрколога О. Середи, про резонансний, недавно створений фільм Акіма Галімова “Скарби нації”, про нововідкриті сторінки героїчної боротьби українського народу за волю і національну гідність.

Теплої пори року можна бачити таку картину: то в одному, то в іншому куточку Старого міста група людей, з усього видно, туристів, уважно, дехто аж заворожено, слухає розповідь невисокої на зріст, чорнявої, з приємним, артистично поставленим, голосом жінки. Оповідачка на хвилю змовкає і вже через мить отримує жменю запитачів, бо ж довкола стільки цікавого – Кам’янець такий дивовижний. Невдовзі знову лине неголосна, плавна розповідь...

– Люблю ці камінці, – зізнався відомий поет, лавреат Національної премії України імені Тараса Шевченка, колишній кам’янецький студент Павло Гірник.

– Люблю ці камінці, – ніби услід за поетом каже Галина Олександрівна і додає: – у них закам’яніло життя.

Життя Січеславської “Просвіти” під час війни

Як і багато інших українських організацій, вже зранку 24 лютого Січеславська “Просвіта” відкрила свої двері як волонтерський центр.

Курси української мови

За цей час ми збирали і вправляли гуманітарні вантажі у прифронтові та деокуповані населені пункти, допомагали вимушеним переселенцям харчами, одягом та теплими речами, вправляли чимало посилок нашим відважним військовим, співпрацювали з багатьма українськими й міжнародними волонтерськими та іншими організаціями, що допомагають українцям у цей складний час.

Нині Січеславська “Просвіта” продовжує не лише волонтерську діяльність, а й є ініціаторкою низки культурних, просвітницьких та освітніх проєктів.

У серпні відновили свою роботу “Курси української мови у Січеславській “Просвіті”, що попри все діють і досі. Перші зустрічі груп після тривалої перерви мали більш організаційний характер, на яких всі познайомилися, визначилися з подальшими темами зустрічей та специфікою проведення заходів. Таким чином ми зупинилися на форматі розмовного клубу. Кожен і кожна – а це і переселенці, і місцеві мешканці – має можливість потренувати свої навички спілкування, подолати мовний бар’єр, знайти однодумців та змістовно провести час у дружньому українському середовищі. Крім того, було проведено чимало тематичних зустрічей: з письменниками Січеславщини; працював кіноклуб з цікавими розповідями про історію українського кіно; писали диктант; вивчали напам’ять і читали поезію; відвідали музей “Літературне Придніпров’я”, ще багато цікавого є в наших планах.

8 грудня, коли виповнюється 154 роки з дня народження “Просвіти”, проводимо знакову для нас, вже 25-ту, зустріч “Курсів української мови у Січеславській “Просвіті”. Традиційно всі наші заходи безкоштовні для відвідувачів, тож запрошуємо всіх зацікавлених приєднатися до нашого кола.

Одразу після повномасштабного вторгнення росії в Україну просвітняні започаткували літературний проєкт “Книжкові вечорниці”. Його метою є обговорення книг – як українських авторів, так і зарубіжних. Першою ми обговорили п’єсу “Бояриня” видатної Лесі Українки, котра дуже точно і влучно відображає полярність у світогляді, ментальності, різючі відмінності у культурі, сприйнятті світу між українцями і москвитами.

Такі цікаві обговорення актуальних книг ми проводимо щомісяця. Відбулася гаряча дискусія

за книжкою Миколи Куліша “Мина Мазайло”, де об’єктом обговорення була так звана “лагідна українізація” і “малоросійство” громадян України. Чи актуальна сьогодні ця п’єса? Чи є у ній позитивні герої? Куди і як нам рухатися? На всі ці численні запитання шукали аргументи і відповіді.

Резонансним стало обговорення постаті гетьмана Івана Мазепи в нарисах європейської літератури, а саме: у творач Вольтера, Байрона, Гюго. Згадали і Пушкіна, і його Мазепу в поемі “Полтава”. Дійшли однозначного висновку, що пушкінський Мазепа може бути хорошим для мешкан-

ців Воркути чи Магадана, але аж ніяк не для цивілізованих українців. Мазепа зачарував своєю постаттю у видатних митців Європи XVIII–XIX ст., які лише підкреслили непересічність особистості великого сина і державотворця України.

Кілька тижнів тому ми обговорили повість Івана Нечуя-Левицького “Кайдашева сім’я”. Здавалося б, що і обговорювати нічого – все відомо, все зрозуміло, але саме ця книга викликала найбільш жваве обговорення, яке тривало близько двох з половиною годин: чи потрібна “Кайдашева сім’я” в сучасній школі? Чи живий зараз “кайдашизм”, які кроки подолання цього ганебного явища? Згадали і про серіал “Спіймати Кайдаша” (молодший Кайдаш – Лаврін – виривається з “обіймів” “кайдашизму” і йде в АТО, щоб перемагати!), і про інші твори Нечуя-Левицького, які варто було б вивчати в школі, наприклад, “Хмари”.

Видавнича справа завжди була пріоритетом в діяльності “Просвіти”. Видання українських книжок було особливою “фішкою” в усі часи існування “Просвіти” – видавалися не десятки, а сотні книг, які творили український світ, український простір, національний світогляд. Тож нам приємно згадати, що перша в Україні за кількістю ма-

Знімаємо документальні фільми

Книжкові вечорниці

теріалів презентація творів Юрія Дарагана відбудеться за організації і участі членів нашої Січеславської “Просвіти”. Більш того, презентації збірки Юрія Дарагана плануються в різних містах України, тож чекайте анонсів.

Одним із нових проєктів Січеславської “Просвіти” є “Вініл клуб”. Започатковуючи цей напрям роботи, ми намагаємося популяризувати ту пильому українську музику культуру, яка не є широко відомою.

Історично українці завжди, навіть у найскладніші часи, знаходили розраду в пісні. Музика для української культури несе глибоке значення, вона в прямому сенсі слова проходить крізь кожного, додаючи сили і віри.

На зустрічах “Вініл клубу” ми повертаємося до історичного періоду 70-80-х років минулого століття, коли українські виконавці, доки не потрапили під вплив бюрократичної машини, створювали ширшу музику, яку можна назвати справжньою творчістю. Проте і в умовах заборони всього українського і “неугодного” (а забороненою ставала навіть му-

зика багатьох закордонних музикантів, які зараз є широко відомими) все ж деяким виконавцям вдалося зберегти своєрідність та ідентичність. Сьогодні ми маємо велике щастя тримати ці платівки в руках і слухати музику тих часів.

Наразі проведено лише одну зустріч “Вініл клубу”, однак відгуки гостей заходу мотивують нас продовжити розвиток цього напрямку роботи.

Вже кілька місяців із командою Січеславської “Просвіти” опануємо новий для нас напрямок – документальне кіно. Це документування діяльності справжніх героїв – людей навколо нас, які творять історію тут і зараз.

Скоро плануємо оприлюднити наші перші напрацювання – інтерв’ю з видатними особистостями нашого краю. Про всі анонси повідомляємо на нашому телеграм каналі – “Січеславська Просвіта”.

Спеціально для часопису “Слово Просвіти” підготувала команда Січеславської “Просвіти”

Гімн Сковороді від київських просвіт’ян

3 грудня в Меморіальному будинку-музеї Миколи Лисенка Київське об’єднання Товариства “Просвіта” на чолі з Кирилом Стеценком відправило музично-філософську службу з презентацією гімну “Серце Бога” до 300-

річчя Григорія Сковороди. Особливо вразили “Музичні медитації” Кирила Стеценка, пісенна лірика Франца Пірнача, співана поезія Ігоря Якубовського та неперевершений Тарас Компаніченко.

Апофігей безкультур’я

Анатолій МАТВІЙЧУК,
народний артист України

Нині через відсутність електрики часто слухаю українські FM-станції і той музичний контент, який вони транслюють. Так, цей контент тепер на 100% україномовний.

Але ж який жадливий рівень цієї творчості! Половина людей не співає, а вичавлює якісь звуки, половина жадливо спотворює мову, немов знухається з неї.

Однак найбільший жах — тексти! Емоції від них — від сміху до відвертого шоку. Якись штучні неприродні фрази, русизми і відвертий суржик, відсутність причинно-наслідкового зв’язку і логіки в реченнях. Я вже не кажу про наявність якогось сюжету чи змісту, що ліпиться до купи... На десяток отаких “шедеврів”, від яких душу охоплює сором і розпач, може з’явитися хіба щось одне путне — мов ковток повітря...

Мимоволі з’являється кілька питань. Невже це і є справжній культурно-освітній рівень нинішнього креативного покоління молоді України? Чи справді вчили вони українську мову і літературу в школі? Чи читали якихось українських поетів? Чи знайомі їм поняття фонетики, морфології, синтаксису? Адже йдеться не про мої смакові примхи, а про елементарну грамотність!

А, може, справа в іншому, і ці станції — транслятори, які в більшості є власністю нашого ворога, продовжують війну в інформаційному просторі, ставлячи в ефір пісні-покручі й пісні-каліки? І під модною формою та яскравими звуками “впарюють” нам низькопробний інтелектуальний продукт?! Відверто ігнорують норми і правила нашої мови, знухаючись над ними в нашому ж інформаційному просторі?!

Бо якщо це не так, то чому на наші радіостанції не повернуть

посаду літредакторів, як це прийнято в газетах і журналах, і як це було донедавна на державних каналах радіо і телебачення?

Чи, може, бажання заробити собі щось на кишеню переважає здоровий глузд і відчуття самоповаги у більшості топ-менеджерів цих станцій? А, може, й самі топ-менеджери перебувають на такому ж освітньому рівні?

Тоді виходить так, що досвід попередніх поколінь українських митців, які створювали справжні пісенні шедеври, нині остаточно відкинутий, а з ним і весь культурний спадок багатьох поколінь?!

Тоді що за країну ми захищаємо? Що збираємось будувати в майбутньому? Країну варварів, які не можуть до купи скласти десяток слів українською мовою? Це зовсім не те, про що мріяли наші талановиті пращури, які зараз перевертаються у своїх могилах...

Сотня літературних редакторів може врятувати сьогодні українську мову і пісенну культуру, яка нині деградує на очах!

Я готовий запропонувати свої послуги будь-якій станції, будь-якому, хто зацікавлений у створенні справді якісного контенту.

Але, гадаю, що навряд чи це комусь потрібно в нинішній Україні...

Р. С. Прошу розглядати цей допис як відкритий лист Міністру культури та інформаційної політики України.

Запрошення на італійський бал

Едуард ОВЧАРЕНКО

Головна тема вистави — Італія та час, який охоплює період до 80-х років ХХ століття, тобто до того часу, коли з’явилися нові продукти цивілізації — мобільні телефони, планшети тощо. У центрі постановки — балетна зала та спостереження за тим, як відбувається комунікація-взаємодія між людьми.

У виставі немає тексту, немає розмов — усе транслюється через взаємозв’язок між персонажами, а діалог ведеться через пластику. Головний акцент саме на ній та на психологічно-емоційному стані кожного персонажа: з індивідуальними проблемами, комплексами, вадами, як у житті.

— Прагну донести до глядача ідею про те, що час змінює багато речей у нашому житті, та тільки не людські почуття. У виставі немає головних ролей у традиційному розумінні. Процес створення вистави повністю імпровізований і завжди подібний до поезії — натхненний і непередбачуваний. Тим більше, що дія відбувається у супроводі фантастичної італійської музики, як класичної, так і сучасної, — зазначив постановник вистави, італійський режисер **Маттео Сп’яцці**.

Головним акцентом у виставі є акторська гра. Сама ж ідея відповідає фільму відомого італійського кінорежисера Еttore Сколе “Бал”, де вся історія побудована на пластиці.

Напередодні першого показу вистави відбулася зустріч представників ЗМІ з її творцями та керівництвом театру.

— 24 лютого, рівно дев’ять місяців тому, мала відбутися генеральна репетиція вистави, це теж був четвер, — зазначив генеральний директор-художній керівник Національної оперети України **Богдан Струтинський**. — Звичайно, сьогоднішньої радості не відбулося, якби не воїни світла, які нас захищають, які подарували цей вечір.

Це водночас і щасливий, і драматичний день. Адже сьогодні вранці (24 листопада) ми попрощалися з нашим артистом балету **Вадимом Хлуп’янцем**, якому було лише двадцять шість років. Він віддав своє життя за наше майбутнє, за велику, сильну, мужню, інтелігентну Україну. Вадим мав брати участь у цій постановці, але вже не почує оплесків глядачів. Наші захисники воюють за культурні цінності, а ми тут тримаємо культурний фронт.

У Національній опереті України відбулася прем’єра музично-пластичної вистави “The Ball/Бал” італійського режисера **Маттео Сп’яцці** за участю італійської балетмейстерки **Каті Тубіні**. Ця прем’єра мала відбутися ще наприкінці лютого, але тоді на заваді стала війна.

Маттео Сп’яцці відомий нашому глядачеві постановками в інших київських театрах. А цього разу це зовсім інший стиль. Думаю, що вийшло цікаво.

Раді, що у нас вистачило ресурсу й енергії, щоб завершити цю роботу. За ці місяці багато що забулося, довелося згадувати. А сам режисер-постановник зараз перебуває в Італії. Вдячний своїм колегам та Посольству Італії в Україні й Італійському Інституту культури.

З радістю чекаємо глядачів у Національній опереті України. Наші вистави — це внесок у майбутнє України, яке, на має переконання, буде великими.

— В Україні йде війна, ми захищаємо свій суверенітет та українську ідентифікацію, незалежність в цьому світі. Звісно, що про цей період будуть писати п’єси, знімати фільми і це вже відбувається. Вистава “The Ball/Бал” —

це історія ХХ століття Італії, спрямована на те, щоб відчутти та зрозуміти цей відрізок часу. А наша історія пишеться зараз — це новий етап, який буде відображений в кіно, театрі, літературі, в усьому. І ми впевнені, що після війни у нас буде щасливе життя, тому що ми переможемо! — переконаний художник-постановник вистави **Олександр Білозуб**.

Директор Італійського Інституту культури в Україні **Едоардо Крізафуллі** пригадав, що у лютому він навіть відклав свою відпустку, аби особисто побувати на прем’єрі цієї вистави і всі ці місяці з нетерпінням чекав, коли вони нарешті відбудеться. Побажав всьому українській народові якнайшвидшої Перемоги над ворогом.

А диригент-постановник вистави **Сергій Дідок** розповів, що музичною частиною повністю займався **Маттео Сп’яцці**. Тут представлена музика італійських композиторів — від Пуччіні до Ніно Рота. Над виставою працювали разом із композитором Андрієм Шустовим, який зробив перекладення цієї музики. Це мелодії, які надихають.

Бурхливі оплески глядачів під час прем’єрних показів засвідчили, що новий творчий експеримент Національної оперети України вдался.

Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото автора

Світова прем’єра через 100 років

Міністерство оборони України, Національний університет “Кієво-Могилянська академія” та Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені Максима Рильського презентували світову прем’єру — ораторію “Скорбна мати” (1926), музика Якова Яциневича, слова Павла Тичини.

рифічним змістом. А вірші молодого Павла Тичини, присвячені пам’яті матері, мають приховану, утаємничену присвяту героям українцям — січовим стрільцям, юним “фермопільцям”, які загинули під Крутами, козачим загонам — всім оборонцям Першої Української Республіки.

Близько 100 років цей видатний твір чекав на прем’єру, і дуже символічно, що ця довгоочікувана прем’єра відбулася в часи, коли Україна знову протистоїть російській агресії та у запеклій боротьбі відстоює своє цивілізаційне право на державну незалежність, свободу та ідентичність.

— Цієї прем’єри наша країна чекала майже століття, — наголосив **Олександр Жигун**. — Ораторія “Скорбна мати” для нас також вистраждана. Ми почали над нею працювати ще у 2018 році. Роботу кілька разів переривали карантинні

ми, а цього року — Велика війна. І врешті можемо її представити.

Те, що почує український слухач, — це не лише страждання нашого народу, це ще й наша ідеологічна перемога. Містична сила цього твору обирала не тільки тих, хто його віднайшов, хто його виконує, а й тих, хто прийшов послушати.

Знаково, що прем’єра відбувається саме у стінах Кієво-Могилянської академії, де зростали такі святі для нас люди, як Березовський, Ведель, Боршнянський, Кошиць. А сьогодні наша капела представляє тут свою 21-шу світову прем’єру, також ми записуємо 60-й компакт-диск і альбом.

Уважно прислухайтесь, а як

музика, яке духовне багатство нашої нації. Вона засвідчує, що ми нескорені й нездоланні. Це не просто реквієм, це наша віра в Перемогу і обраний нами шлях.

Про історію створення ораторії “Скорбна мати” розповіла доктор філософії мистецтва **Валентина Кузик**:

— Кінець 1917 року. У театрі Садовського зустрічаються зовсім молодий хормейстер Павло Тичина та маститий і вже відомий композитор, який до цього вже створив прекрасні твори Яків Яциневич. Напевно, саме тоді народилася ідея написати ораторію на зразок світових зразків про Діву Марію.

Павло Тичина видає свої вір-

ші у чотирьох частинах пам’яті матері. Кожну частину він позначає римськими цифрами. Саме так позначаються частини музичних творів. Тобто, вже обговорювалася ідея створення ораторії.

Звісно, цей твір не міг бути виконаний ні у 20-ті, ні в 30-ті роки. А сам композитор знавав багатьох переслідувань. Вже у 1950-ті роки автентичний рукопис партитури ораторії принесли до Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології (сучасна назва). Максим Рильський тоді поклав його в архів і сказав: “До часу”. Під час численних ревізій його на щастя не знайшли.

Лише зараз ми змогли повернути цей твір Україні. Не випадково вперше він виконується у День пам’яті жертв голодоморів, присвяченому його нашим захисникам. Твір насичений езопівськими виразами і розповідає про те, як Діва Марія прийшла на землю України, шукаючи свого сина.

Напевно, кияни та гості столиці, які цього дня завітали до актової зали Національного університету “Кієво-Могилянська академія”, надовго запам’ятають урочисті миті виконання ораторії “Скорбна мати”. А талановитому колективу Народної академічної хорової капели “Почайна” хочеться побажати, щоб у них було ще багато світових прем’єр, про які почують не лише в Україні, а й далеко за її межами.

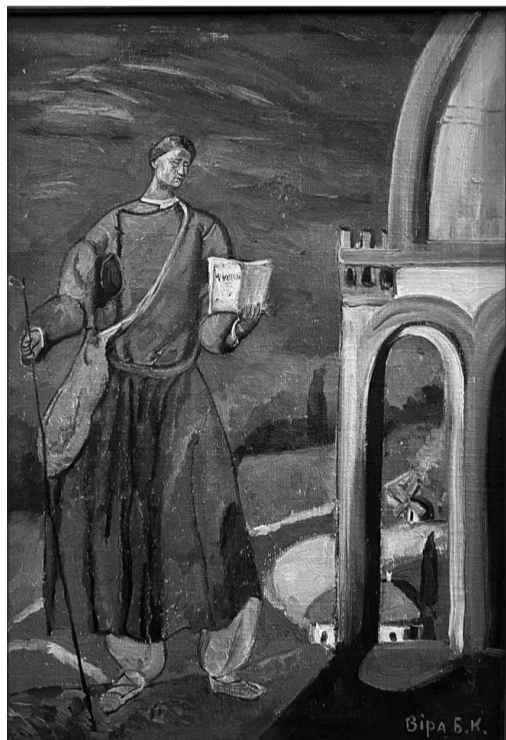

“Хіба не любов усе поєднує, будує, творить?..”

Галина ДАЦЮК,
журналістка

Десята виставка історичного живопису “Україна від Трипілля до сьогодення в образах сучасних художників”, присвячена 300-літтю Григорія Сковороди, відкрилась. За підтримки Співки художників України та Міністерства культури України організував її невтомний художник і лавреат Народної Шевченківської премії Олександр Мельник з побратимами Олександром Солов'єм, Василем Корчинським та ін. За 20 років бієнале “Україна від Трипілля до сьогодення...” утвердилась як головна виставка країни. Як унікальне мистецьке явище, що спрямувало до історичного живопису сотні художників, по суті, відродивши цей жанр в Україні.

Щодва роки ми очікуємо її як зустрічі з нашою історією, відкриттям нових імен і нових прочитань минулого, переломленого в сучасних подіях. Ці виставки позначені буремним Майданом 2004, Революцією Гідності 2013–2014, війною з російським окупантом на сході України від 2014 і Ве-

ликою російсько-українською війною, що триває.

Цього року 300 картин, значна частина яких присвячена постаті нашого Мислителя, наповнили виставкові зали Центрального будинку художника особливим світлом. Бо й Григорій Савич – людина світла та мудра. А розглядаючи його на картинах, різного і несподіваного, розумієш, наскільки він сучасний. Освітлений європейським, знавець мов і книжник, а не просто мандрівник у постолах з торбинкою за плечима і палицею в руках. Вільна людина, для якої свобода – найбільший скарб і найвища цінність. Такі ж сучасні категорії його мислення, притчі і настанови – і про працю до душі, і про нерівну рівність, і про яблуно, яку не треба вчити яблука родити...

Актуальні його думки про війну, яку тяжко переживає Україна. І Сковорода разом з нами переживає її фізично, бо російська ракета квітучої весни 7 травня 2022 р. вцілила в Національний літературно-меморіальний музей на його батьківщині. Вцілила і зруйнувала шцент, а постамент Сковороді, хоча й понівечений, стоїть. Бо дух філософа незнищений. Хто бував у Сковородинівці, той відчував силу світла “невловного Птаха”, якого ворог поранив, але не спіймав. Те, що напоєне любов'ю, для любові й створене. Себто для нас, а

не для ворога, який цілиться в саме серце світла.

А він своєї: “Все мина, лиш любов зостається по всьому. Все мина, та не Бог, не любов”. І пірнаючи у ці глибинні розмисли нашого Мудреця, ти одягаєшся у світлу благодать, фізично відчуваючи не біль, а любов. Як браму світла, відкриту сьогодні у цих залах для сонцяєйного снопа. “Хіба не любов усе поєднує, будує, творить, подібно до того, як ворожнеча руйнує? Любов... початок, середина і кінець, альфа й омега”...

Хіба не любов кинула на захист рідної землі тисячі і тисячі наших дітей? І з тисяч взяла найвищу плату. Для нас – великий жаль і вселенська печаль. Але і вмираючи любов родить любов. На землі вона плаче гіркими сльозами, а згорі проливається дощем життя. І так знову живить нас. І знову стає за нас! “Сповни, зроби справою чесноти любов, і ти напоїш корінь свого серця молоком блаженства й зможеш чекати від цього благословенних плодів!”

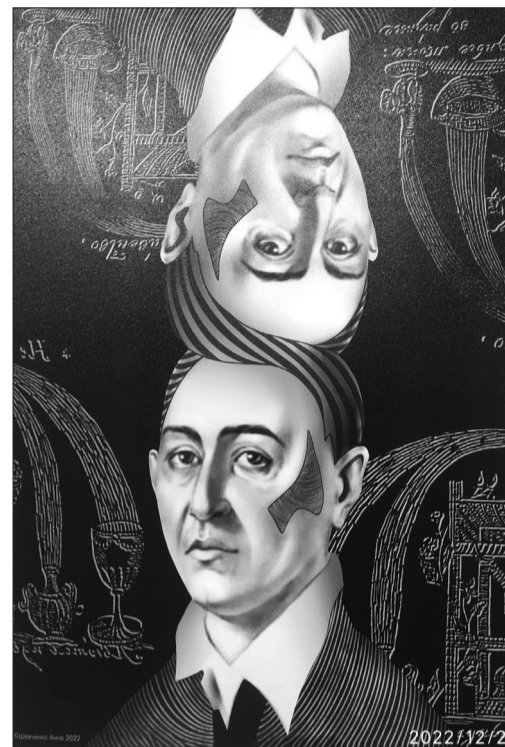
А ще я люблю притчу нашого філософа “Вдячний Еродій”. Еродій, бусол, чий пташенята відлітають на зиму до далекого Нілу, щоб навесні знову повернутися на рідну землю. Пролітаючи над Африкою, молодий син Еродія бачить, як мавпа Пішек високо на деревах навчає своїх дітей гри на модній лютні. “Чи не страждає бусол від того, що йому потрібно годувати та доглядати своїх стареньких батьків, – запитує мавпа. “Що ти? – широдивується молодий Еродій. – Я готовий носити їх на плечах”.

Пішек запитує, хто ж його так виховав і в чому суть їхнього виховання. На це Еродій відповідає, що це батько “породив мені серце”: “Сину мій! Гей! Вчися єдиний вдячності. Вчися, сидячи дома, літаючи шляхом, і засипаючи, і прокидаючись. Не хапай за хвіст, минаючи голову. Приймай і оберігай все на благо... Хай запам'ятається бесіда ця славного батька мого так: головне виховання є: 1) благо породити; 2) зберегти пташеняті молоде здоров'я; 3) навчити вдячності”.

На відкритті виставки багато дякувалося: Богу і людям, які самовіддано писали свої картини навіть під обстрілами і вибу-

хами. І невидиме для ворога світло творців перемагало тьму. І цього вечора теж. І воно не згасло жодного разу.

І ти тисячу разів дякуєш Григорію Савичу, який не впав посеред музею на батьківщині. І думаєш, що росія може зруйнувати наш затишок і поранити весну, але світло Сковороди буде родити світло і любов.

Новітній його образ цілком природно вписався у філософську атмосферу свята. Тому найбільше хотілося мандрувати поміж картин з уявним племінцем свічки, ловити радість і рідних людей, яких зібралося дуже багато. І з якими не наговоритися! І кожен, обіймаючись, пропонував зробити світліну на згадку. Картини відходили за спину. А на обличчях проступала радість єднання на благословенному мистецькому полі, яке родить не лише яблука пізнання світу. А й силу, що потрібна нам сьогодні, аби стати вільними! (Виставка триватиме до 25 грудня 2022 р. Київ, вул. Січових стрільців 1–5).

СЛОВО Прогвіти

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

До уваги читачів “Слова Прогвіти”!

Переглянути і завантажити всі цьогорічні номери газети “Слово Прогвіти” в pdf-форматі можна у Вікісховищі за посиланням:

https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Slovo_Prosvity_2022

Перейти до pdf-архіву попередніх років можна, скориставшись спеціальним навігаційним шаблоном, що розміщений над файлами в категорії Вікісховища.

Потрапити в архів “СП” на Вікісховищі можна також зі сторінки “Слова Прогвіти” у Вікіпедії. Посилання на нього розміщене в інформаційному шаблоні в правій частині сторінки.

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Прогвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Відповідальна за випуск
Любов ГОЛОТА

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова)
Павло МОВЧАН
Микола ТИМОШИК
Георгій ФІЛІПЧУК
Галина ДАЦЮК
Євген БУКЕТ

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ культури
Едуард ОВЧАРЕНКО
279-39-55

Літературна редакторка
Галина ДАЦЮК
Коректорка
Олена ГЛУШКО

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
<http://slovoprosvity.org>
<http://prosvitanews.org.ua>

Надруковано в ТОВ “Мега-Поліграф”,
04073 м. Київ, вул. Марка Вовчка, 3.

Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Прогвіти”
обов'язкове.

Індекс газети
“Слово Прогвіти” – 30617

Листування з читачами –
тільки на сторінках газети.
Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.

